УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»

ЧИТАЙ, МІРКУЙ, ТВОРИ!

КОМПЕТЕНТНІСНО ОРІЄНТОВАНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ УЧНІВ 3-4 КЛАСІВ

Черкаси
2020

Рекомендовано до друку вченою радою КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради» .
Протокол №2 від 02.06.2020 року

Автори:

Гаряча Світлана Анатоліївна, завідувачка кафедри педагогіки та освітнього менеджменту комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук;

Добровольська Людмила Насибівна, завідувачка відділу початкової освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»;

Андросова Вікторія Олександрівна, методист відділу початкової освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Рецензенти:

Андрющенко Тетяна Костянтинівна, завідувачка кафедри професійного розвитку комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», доктор педагогічних наук, доцент;

Колосова Антоніна Іванівна, учитель початкових класів Черкаської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів №7 Черкаської міської ради Черкаської області, учитель-методист

Читай, міркуй, твори: інтегровані компетентнісно орієнтовані завдання для учнів 3-4 класів Нової української школи. Черкаси: видавництво комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2020. 115 с.

Важливим завданням сучасної початкової освіти є навчати учнів вчитися впродовж життя, усно та письмово висловлювати свою думку, сприймати, аналізувати та використовувати інформацію, подану у вигляді текстів різних жанрів, таблиць, діаграм; критично та креативно мислити.

У посібнику представлені навчальні комплекси, до складу яких входять тексти оповідань, казок, віршів, науково-популярні тексти, таблиці, діаграми та практичні завдання, які передбачають застосування набутих умінь та навичок під час роботи з начальним матеріалом.

Для вчителів початкових класів, методистів методичних служб, студентів педагогічних закладів освіти, учнів 3-4 класів, батьків.

ЗМІСТ

1	ПОЧАТКОВА ШКОЛА – ФУНДАМЕНТ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ…….	4
2	КОМПЛЕКС 1……..	12
3	КОМПЛЕКС 2…….	19
4	КОМПЛЕКС 3…….	24
5	КОМПЛЕКС 4…….	31
6	КОМПЛЕКС 5……..	38
7	КОМПЛЕКС 6……..	47
8	КОМПЛЕКС 7……..	56
9	КОМПЛЕКС 8……..	64
10	КОМПЛЕКС 9……..	71
11	КОМПЛЕКС 10…….	80
12	КОМПЛЕКС 11…….	91
13	ВІДПОВІДІ ДО ЗАВДАННЯ ПРО ІСТИННІСТЬ ЧИ ХИБНІСТЬ ТВЕРДЖЕНЬ…….	103
14	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….	112

ПОЧАТКОВА ШКОЛА – ФУНДАМЕНТ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ

На сучасному етапі розвитку людства однією з пріоритетних умов успішного процвітання країни розглядається якісна освіта, як основа соціального, політичного, духовного та культурного розвитку суспільства.

Зокрема, ЮНЕСКО, окреслюючи питання якісної освіти, звертає увагу на набуття молоддю життєвих компетенцій для успішного входження у сучасне суспільство задля досягнення миру, соціальної злагоди, процвітання.

Європейський Союз розглядає якісну освіту передусім як інструмент економічного зростання на шляху до розбудови більш компетентно спроможної та динамічної спільноти.

Головним завданням Національної стратегії розвитку освіти в Україні до 2021 року є модернізація і розвиток освіти, що має випереджувальний неперервний характер. Все це дасть можливість гнучкого реагування на всі інноваційні процеси, що відбуваються у світі й Україні.

У статті 12 Закону України «Про освіту» визначено, що – метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованої взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності.

Якість повної загальної середньої освіти – відповідність результатів навчання, здобутих учнем на відповідних рівнях повної загальної середньої освіти, державним стандартам.

У час реформування освіти великої значимості набула інтеграція освітнього процесу. І це не просто міжпредметні зв'язки, а процес взаємодії, об'єднання взаємовпливу, взаємопроникнення, взаємозближення, відновлення єдності двох, або більше систем, результатом якого є утворення нової цілісної системи, що набуває нових властивостей та взаємозв'язків між оновленими елементами системи.

Ще Я.А. Коменський зазначав, що усі знання виростають із одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки.

Наш сучасник, академік І.П. Підласий, окреслюючи проблему традиційної школи, зазначав «В українській освіті між різними дисциплінами побудовано міцну бетонну стіну. Але ж світ за вікном єдиний».

Американський лікар-онколог Поттер Ван Ранселер у свій час звертав увагу на те, що «Людству терміново потрібна нова мудрість, яка б була знанням про те, як використовувати знання для виживання людини і поліпшення її життя. Такі знання він називав Наукою виживання. «Наука

виживання повинна бути не просто наукою, а новою мудрістю, яка об'єднала б два найбільш важливих і вкрай необхідних елементи: біологічне знання і загальнолюдські цінності. Виходячи з цього, я пропоную для її позначення новий термін – «Біоетика».

Пізнаючи світ, наш розум не спостерігає, він формує дійсність за правилами самої людини, в залежності від свого світосприйняття і відчуття довкілля. Тому для пізнання істини потрібні не лише розумові здібності, але й усі почуття і, найголовніше, – моральна відповідальність. Сучасний педагог має усвідомити, що найважливішим завданням школи є розвиток інтелектуально творчої людини, якій притаманний союз розуму і серця.

Потрібно відмітити, що науково-етичні знання школярів – це інтегровані знання з різних предметів та етики в контексті цінностей і смислів людського життя й культури, які уособлюють в собі єдність пізнання біологічної картини світу із самопізнанням особистості. Такі знання формуються шляхом розкриття причинно-наслідкових зв'язків, аналогій між законами природи і категоріями моралі та сприяють розвитку етичного ставлення учнів до життя в усіх його проявах.

У Кодексі честі та служіння Учителя, прописана унікальна роль педагога, зокрема, *«Учитель:*

…14.Веде своїх учнів та кожного з них окремо від успіху до успіху, від труднощів до труднощів; вселяє в них віру у свої здібності, дає можливість пережити радість пізнання; робить їх шукачами та відкривачами знань.

15. Домагається успішного засвоєння учнями державних освітніх стандартів та знаходить можливість розширити їх зміст теоріями, проблемами, гіпотезами, пошуками та відкриттями, що народжуються на небосхилі наук».

Компетентнісний підхід в освітньому процесі є своєрідним містком, який поєднує академічні знання, набуті дітьми у школі, з реальним світом і тими викликами, які ставить перед людиною життя. Розглядаючи компетентність як динамічну комбінацію знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та подальшу навчальну діяльність, учитель початкових класів має визначити на що спрямувати освітній процес, щоб дати можливість дитині розвиватися відповідно до своїх природних здібностей та потенційних можливостей. Для реалізації компетентного підходу вчителеві насамперед потрібно усвідомити ролі, які притаманні чи будуть набуті дитиною, яка перебуває в освітньому середовищі, а саме: людина, особистість, хлопчик чи дівчинка, син чи донька, онук чи онучка, братик чи сестричка, учень (учениця), друг,

українець, громадянин, патріот, член команди, партнер, першовідкривач, мандрівник, дослідник, винахідник та ін.

Щоб ефективно вибудовувати освітній процес у початковій школі, потрібно окреслити спільні вміння для всіх компетентностей, а саме:

- уміння читати і розуміти прочитане;
- уміння висловлювати думку усно і письмово;
- критично мислити;
- логічно обґрунтовувати позицію;
- проявляти ініціативу;
- творити;
- вирішувати проблему;
- оцінювати ризики та приймати рішення;
- конструктивно керувати емоціями;
- застосовувати емоційний інтелект;
- здатність співпрацювати в команді.

У 2018 році вперше Україна приєдналася до міжнародного моніторингу PIZA. Таке дослідження дало можливість порівняти українську систему освіти з іншими країнами, виявити потреби та можливості для освітнього вектору підростаючого покоління українців. Фокус дослідження PIZA – це такі освітні галузі як математика, читання та природничі дисципліни. Найголовніше, дане дослідження не виявляє рівень репродукування певної суми знань, а вміння учнями розв'язувати життєві задачі, долати бар'єри нестандартних ситуацій.

У 2018 році відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України №256 від 20.03.2018 в Україні був проведений загальнодержавний моніторинг якості початкової освіти «Стан сформованості читацької та математичної компетентностей випускників початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів». Аналіз результатів показав проблемні питання, з якими змогли справитися небагато дітей – учасників дослідження.

У молодшому шкільному віці педагог має закласти в учнів хороший фундамент читацької компетентності – здатність розуміти текст як частину повсякденного життя й навчальної діяльності, шукати нову інформацію, відтворювати та використовувати її, інтерпретувати зміст і формулювати умовиводи, осмислювати й оцінювати зміст і форму тексту.

Аналізуючи якість початкової освіти щодо читацької компетентності, в освітньому процесі визначаємо здатність учнів початкової школи:

- виокремлювати значущу інформацію та важливі деталі;
- робити висновки щодо причинно-наслідкових зв'язків;

- визначати основну думку тексту, послідовність подій та мету дій героїв;
- визначити тему тексту та основні риси відмінності чи подібності предметів;
- розуміти авторське ставлення і підтекстові смисли;
- у процесі роботи з текстом здійснювати інтегрування, інтерпретацію та оцінювання інформації;
- одночасно працювати з інформацією, що міститься в кількох абзацах тексту або розпорошена по тексту;
- пов’язувати інформацію, наведену в різних форматах (текст, таблиці, схеми, діаграми);
- оперувати даними абстрактного характеру або виконувати практичні завдання, спираючись на дані тексту;
- критично оцінювати достовірність інформації в текстах різних видів, зокрема, медіатекстах та обґрунтованість висновків;
- сприймати і застосовувати інформацію для збагачення власного досвіду, досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях;
- спостерігати за мовними явищами, аналізувати їх;
- висловлювати думки, почуття та ставлення;
- взаємодіяти з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримуватися норм літературної мови.

Сформована читацька компетентність дасть можливість не лише розширювати свій кругозір та читацький потенціал, а й буде стимулювати до активної участі у житті суспільства.

У Державному стандарті початкової освіти (затвердженому постановою Кабінету Міністрів України 21.02.2018 № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24.07.2019 №688) математична компетентність, як ключова, зазначена як така, що передбачає виявлення простих математичних залежностей у навколишньому світі, моделювання процесів та ситуацій із застосуванням математичних відношень та вимірювань, усвідомлення роді математичних відношень та вимірювань, усвідомлення ролі математичних знань, та вмінь в особистому і суспільному житті людини.

Програма вищезгаданого загальнодержавного моніторингового дослідження якості початкової освіти визначає математичну компетентність як здатність особи бачити математику в житті, створювати математичні моделі об’єктів, явищ, процесів навколишнього світу, застосовувати досвід

математичної діяльності під час розв'язування навчально-пізнавальних і практично-зорієнтованих завдань.

Учитель початкових класів має ще в молодшому шкільному віці закласти у дітей розуміння математики не лише у вигляді сухих цифр та формул, а живої цікавої науки, яка вкрай потрібна для успішної життєдіяльності та життєтворчості особистості.

Для формування та розвитку математичної компетентності у молодших школярів учитель має усвідомити загальні та обов'язкові результати навчання здобувачів освіти, а саме:

Дослідження ситуації і визначення проблем, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів:

- розпізнає серед життєвих ситуацій ті, що стосуються кількісних відношень/форм об'єктів навколишнього світу [4 МАО 1.1];
- аналізує проблемні ситуації, що виникають у житті;
- описує проблемні життєві ситуації за допомогою групи величин, які пов'язані між собою [4 МАО 1.2];
- прогнозує результат розв'язання проблемної ситуації з урахуванням власного досвіду [4 МАО 1.3].

Моделювання процесів і ситуацій, розроблення стратегій (планів) дій для розв'язання різноманітних задач:

- перетворює інформацію (почуту, побачену, прочитану) різними способами у схему, таблицю, схематичний рисунок [4 МАО 2.1];
- обирає спосіб (способи) розв'язання проблемної ситуації [2 МАО 2.2];
- обирає дані, необхідні і достатні для розв'язання проблемної ситуації; обґрунтовує вибір дій для розв'язання проблемної ситуації; розв'язує проблемну ситуацію різними способами [4 МАО 2.3].

Критичне оцінювання даних, процесу та результату розв'язання навчальних і практичних задач:

- використовує відомі засоби добору необхідних даних для розв'язання проблемної ситуації [4 МАО 3.1]
- досліджує різні шляхи розв'язання проблемної ситуації, обирає раціональний шлях її розв'язання [4 МАО 3.2]
- зіставляє одержаний результат з прогнозованим [4 МАО 3.3]
- перевіряє правильність розв'язання проблемної ситуації різними способами; виявляє та виправляє помилки [4 МАО 3.4].

Застосування досвіду математичної діяльності для пізнання навколишнього світу:

- визначає істотні, спільні і відмінні ознаки математичних об'єктів; порівнює, узагальнює і класифікує об'єкти за суттєвою ознакою [4 МАО 4.1];
- встановлює кількість об'єктів; позначає результат лічби числом; порівнює числа в межах мільйона та упорядковує їх [4 МАО 4.2];
- обчислює усно і письмово у різних життєвих ситуаціях [4 МАО 4.3];
- орієнтується на площині і в просторі, рухається за визначеним маршрутом, планує маршрути пересування [4 МАО 4.4];
- розпізнає знайомі геометричні фігури у фігурах складної форми [4 МАО 4.5];
- створює з геометричних фігур різні конструкції; будує площинні фігури за заданими розмірами [4 МАО 4.6];
- визначає спільну властивість об'єктів навколишнього світу та інтерпретує її як величину для вимірювання та порівняння [4 МАО 4.7];
- використовує залежність між компонентами і результатом арифметичної дії для розв'язання проблемної ситуації;
- використовує буквену символіку для запису математичних тверджень [4 МАО 4.8].

Реалізуючи компетентнісний підхід до розвитку особистості на уроках у початковій школі, вчителеві важливо знати наскільки дитина внутрішньо відчуває сам процес. Розглянемо компететнісний підхід відчуттями школяра:

діяльність у навчанні:

- ✓ знаю мету, що я повинен засвоїти;
- ✓ добре розумію, що від мене чекають, які критерії хороших досягнень;
- ✓ це буде для мене цікаво;
- ✓ це для мене виклик, проте, я це зможу;

про кожне навчальне завдання, яке я отримую, мені:

- ✓ зрозуміло, **що** треба робити;
- ✓ зрозуміло, **як** треба робити;
- ✓ зрозуміло, **навіщо** я це роблю, що це мені дасть;

як проходить мій освітній процес:

- ✓ у мене є можливість подумати;
- ✓ у мене є можливість спробувати це на практиці, повправлятися у діях;
- ✓ у мене є можливість долучатися, запитувати, пропонувати, висловлювати свою думку;

метакогнітивний рівень:

мені треба подумати, яким способом, яким стилем я навчаюсь, як розмірковую, як запам'ятовую;

моя співпраця:

- ✓ у мене є можливість працювати разом з однокласниками;
- ✓ учитель мене сприймає як партнера і підтримує;

мої знаряддя і засоби:

- ✓ я використовую ІКТ;
- ✓ я використовую пристрої і ґаджети;
- ✓ я використовую різні джерела інформації;

розумію, що засвоїв матеріал:

- ✓ у мене є можливість переконатися, що у мене все виходить;
- ✓ вчуся/умію давати зворотній зв'язок однокласникам;
- ✓ вчуся/умію отримувати зворотній зв'язок від учителя і однокласників про **результат** (як вийшло?), **про спосіб** (як зробив?);
- ✓ усвідомлюю, що робити далі.

Щоб сформувати в учнів початкових класів необхідні для життя ключові та предметні компетентності, доцільно пропонувати їм до опрацювання інформацію, подану в художніх та науково-популярних текстах, віршах, таблицях, схемах, діаграмах, картах тощо. Таку цікаву пізнавальну інформацію для учнів представлено у навчально-методичному посібнику у вигляді комплексів. На основі запропонованих для ознайомлення текстів у кожному комплексі є ряд завдань: на аудіювання, знання мовних законів, визначення головної думки художніх творів (оповідань, казок), добір синонімів, антонімів, фразеологізмів, прислів'їв та приказок.

Варто зазначити, що комплекси містять інтегровані завдання з мовно-літературної, математичної, природничої, громадянської, історичної, соціальної, здоров'язбережувальної, мистецької освітніх галузей. Використання їх на уроках української мови та «Я досліджую світ» дозволяють встановлювати тісні міжпредметні зв'язки, задовольняти пізнавальний інтерес молодших школярів. У ході виконання таких завдань учні мають можливість практично застосовувати знання, уміння і навички, набуті під час вивчення інших навчальних предметів; у цікавій формі досліджувати, закріплювати, повторювати чи узагальнювати навчальний матеріал.

Використання інтегрованих завдань дає можливість глибше проаналізувати літературний твір, зрозуміти його мову, вдумливо опрацьовувати подану інформацію. Такі завдання можна широко використовувати для організації самостійної, парної чи групової роботи на уроках.

Працювати над комлексами можна різними способами. Кожен учитель може запропонувати свій варіант застосування даних комплексів в освітньоу процесі. Слід зазначити, що можна пропонувати учням до виконання завдання за вибором педагога, але тексти варто опрацьовувати всі, адже частина завдань (особливо на встановлення істинності чи хибності тверджень) стосується інформації, поданої у різних текстах.

Пропонуємо такий варіант роботи з комплексами:

Спочатку об'єднати учнів у групи. Кількість учнів у групі бажано, щоб відповідала кількості текстів, запропонованих у комплексі. Тоді фактично кожен учасник опрацьовує свій текст і знайомить із ним інших членів групи. Якщо текстів більше, ніж учасників у групі, то частину текстів можна запропонувати до колективного розгляду.

Потім обов'язково проінструктувати дітей як потрібно опрацьовувати тексти. Надалі вони мають самостійно визначатися як будуть працювати:

- варіант1 – знайомитися з текстами почергово, зачитуючи їх для усієї групи;
- варіант 2 – кожен член групи читає самостійно мовчки свій текст, а потім розповідає про що прочитав, зачитуючи найбільш цікаві моменти чи факти.

Під час знайомства з текстами варто рекомендувати учням створювати інтелект-карти, схеми, замальовки тощо. Найважливіше, щоб завдання учні виконували разом. Для цього завдання винесені після усіх текстів. Відповіді на них мають давати усі учні, а не лише той, хто читав відповідний текст.

Для опрацювання комплекс роздруковується в одному екземплярі для однієї групи. Для презентації роботи групи можна пропонувати учням ватман паперу, на який вони будуть наклеювати виконані завдання і тексти, естетично їх оформлюючи. Отже необхідно передбачити для кожної групи ватман паперу або папір для фліпчарта, ножиці, клей, фломастери, кольорові олівці, кольоровий папір тощо.

Робота над комплексом може продовжуватися потягом 1-3 уроків залежно від об'єму текстів та завдань. По закінченню роботи варто запропонувати учням перевірити правильність виконання завдань іншою групою, здійснити само- і взаємооцінку виконаної і представленої роботи.

І, звичайно, провести рефлексію:

- Що дізналися нового, цікавого?
- Які емоції відчували, коли опрацьовували тексти і виконували завдання?
- Чи вдалося якісно виконати завдання? Що допомагало чи заважало?
- Чи тексти і завдання були для них цікавими?

КОМПЛЕКС 1

Текст 1

Хлопчик сидів біля відчиненого вікна й пускав мильні бульбашки. Вони були легкі, красиві. Сонечко грало на бульбашках всіма кольорами веселки. Легенький вітерець підхоплював бульбашки й вони летіли над квітником, над кущами бузку. Їм хотілося піднятися вище за дерева, та ледве торкалися листя – вони лопались.

А одна велика Мильна Бульбашка, підхоплена вітром, полетіла у синє небо. Побачила Мильну Бульбашку Ластівка, полинула до неї, летить поруч і дивується:

– Яке на вас гарне плаття! Яка ви красива! Ви чарівна пташка!

– Так, я чарівна пташка, – згорда відповіла Бульбашка. – Поглянь, одяг на мені веселкою грає.

Доторкнулася Ластівка до одягу – Мильна Бульбашка лопнула.

– Де ж це вона поділась, та чарівна пташка? – здивувалася Ластівка. – Тільки бризки полетіли.

В. Сухомлинський

Текст 2

Ми́льна бу́льбашка – тонка багатошарова плівка мильної води, наповнена повітрям, зазвичай у вигляді кулі з переливчастою поверхнею. Мильні бульбашки зазвичай існують лише кілька секунд і лопаються при дотику або мимовільно. Їх часто використовують в своїх іграх діти.

Вікіпедія

Текст 3

Розчин для мильних бульбашок можна придбати в магазині або зробити власноруч. Познайомтеся з рецептами приготування суміші для мильних бульок. Усі складові потрібно ретельно перемішати.

	Складові		Умови	«Життя» бульки
Рецепт 1	500 мл рідкого	100 мл води	настояти протягом 2-	5-7 секунд

	мила			х годин	
Рецепт 2	50 мл рідкого мила	500мл води	25мл гліцерину*	настояти протягом 2-х годин	більше 10 секунд

*Гліцерин можна придбати в аптеці. Він допомагає зробити міхур більш міцним і довготривалим. Речовина є безпечною для шкіри, тому такі бульбашки не страшні, навіть якщо потраплять на обличчя.

Текст 4

Найпопулярнішою дитячою грою з використанням мильних бульбашок є ловля кульок.

Якщо занурити долоні в мильну суміш і ловити бульбашки, тоді при торканні вони не будуть лопатися.

Чи знаєте ви, що при температурі повітря на вулиці -7°С бульбашки будуть замерзати.

Текст 5

БУЛЬБАШКА

Взяла соломинку
маленька Маринка,
в намилену воду
вмочила кінець,
а потім дмухнула
в оту соломинку,
і бульбашку мильну
поніс вітерець.

Виблискує бульбашка
справа і зліва,
її вітерець
у повітрі несе.
- Я бульбашка мильна,
мінлива, грайлива,
я легша за все
і ясніша за все.

Від мене, дивіться,
і сонце ясниться,
у мене прозорі
опуклі боки,

в них небо синіє,
трава зеленіє
і різними барвами
квітнуть квітки!
Спустилася бульбашка
в сад на травицю,
сидить, коливається
й далі веде:
- Я бульбашка мильна,
дивіться, дивіться!
Не знайдете кращих
ніколи й ніде!

На бульбашку з подивом
дивляться квіти,
і навіть троянда –
окраса садка –
зітхає собі:
- Ніде правдоньки діти,
я, може, і гарна,
та все ж не така!
На бульбашку заздрісно
коситься бабка,
і якось їй боязко
йти у танок.
А біла, як пух,
соромлива кульбабка
аж зовсім сховалась
за довгий листок.
Принишкли, замовкли
веселі комашки,
що досі дзижчали,
танок ведучи.
Зирнула з гнізда
зацікавлена пташка,
на раду зібрались
жуки-рогачі.
І тільки метелик,
джиґунчик веселий,
кружляє навколо

таким молодцем,
то справа, то зліва,
і враз жартівливо
до бульбашки злегка
торкнувся крильцем.
Торкнувся і бачить:
немає нікого!
- Та де ж ця красуня
прозора, як скло?–
Не стерпіла бульбашка
дотику того –
і лопнула, зникла,
немов не було!..
І знов у садочку
дзижчать комашинки,
і бабка літає,
й троянда цвіте,
і пташка співає,
і жвава Маринка
із квітів барвистих
віночок плете.

Наталя Забіла

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Виберіть правильну відповідь, позначте її умовним знаком.*

1) Хлопчик сидів
__ у парку;
__ біля відчиненого вікна;
__ на шкільному подвір'ї.

2) Мильні бульбашки підхоплював
__ хлопчик;
__ кущ бузку;
__ легенький вітерець.

3) Мильна Бульбашка розмовляла
__ згорда;
__ несміливо;
__ сумно.

4) Від доторку пташки Мильна Бульбашка
__ полетіла геть;

__ лопнула;
__ опустилася на землю.
5) Ластівка
__ не звернула уваги;
__ здивувалася;
__ зраділа.

2. *Прочитайте переказ, написаний неуважним учнем. Відредагуйте його. Запишіть зліва номери речень у потрібному порядку.*
__ Вони вигравали усіма барвами веселки, піднімалися над квітником і лопались.
__ Ластівка зачудувалася її красою і доторкнулася до неї.
__ Лише одна Мильна Бульбашка піднялась високо і зустрілася з Ластівкою.
__ Хлопчик пускав мильні бульбашки.
__ Мильна Бульбашка лопнула.

3. *Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до казки.*
__ Ластівка
__ Мильна Бульбашка
__ У синьому небі
__ _____

4. *Закінчіть речення.*
Головна думка казки_____
_____
_____
5. *Закінчіть речення.*
Головна думка вірша «Бульбашка» Наталі Забіли _____
_____
_____
6. *Знайдіть рядок, у якому слова подані в алфавітному порядку.*
__ Підхоплювати, піднятися, полетіти.
__ Веселка, вікно, вітерець.
__ Сонечко, пташка, плаття.

7. *Доберіть синоніми до слів.*
Полетіти – _____
Красива – _____
Веселка – _____

8. *Доберіть антоніми до слів.*
Зліва – _____
Опустилася – _____
Співає – _____

9. *Доберіть спільнокореневі слова до слів.*
Соромлива – _____
Листок – _____
квіти – _____

10. *Напишіть звукові моделі до слів:*
Дзижчать _____
Бульбашка _____
Зеленіє _____

11. *Напишіть, чому вчать нас казка Василя Сухомлинського та вірш Наталі Забіли?*
_____
_____
_____

12. *Дайте відповідь на запитання.*
Як ви думаєте, за яким рецептом був приготовлений розчин для мильних бульок у казці В. Сухомлинського? Поясніть чому?
_____
_____
_____

13. *Дайте відповідь на запитання.*
Скільки розчину отримаємо за першим рецептом, а скільки за другим?
Рецепт 1. _____
Рецепт 2._____

14. *Розв'яжіть.*
Обрахуйте вартість розчину за кожним рецептом, якщо відомо, що 500 мл рідкого мила коштують 30 грн, а флакон 25 мл гліцерину – 35 грн? Вартість води не враховується.
Рецепт 1. _____
Рецепт 2._____

15. *Дайте відповідь на запитання.*

За яким рецептом ви б хотіли приготувати розчин? Поясніть свій вибір.

_____

_____

_____

16. *Оберіть усі правильні варіанти.*

Як би ви пояснили вислів «лопнув, як мильна бульбашка»:

А) зазнав невдачі, краху;

Б) зробився товстим, незграбним;

В) раптом зник, пропав;

Ґ) був гарний, але недовговічний.

17. *Як ви вважаєте чи є слова «бульбашка» і «були» – спільнокореневими? Поясніть свою думку* .

_____

_____

_____

18. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Мильна бульбашка наповнена повітрям		
2	Мильні бульбашки лопаються лише від дотику		
3	Мильна бульбашка наповнена крапельками води		
4	До складу мильного розчину для бульбашок входить вода		
5	При торканні бульбашки не будуть лопатися, якщо занурити долоні в мильну суміш		
6	При торканні бульбашки не будуть лопатися, якщо змочити долоні водою		
7	На морозі -7°С мильні бульки замерзають		
8	Гліцерин допомагає зробити міхур більш міцним і довготривалим		
9	Гліцерин безпечна речовина для шкіри		
10	Ми́льна бу́льбашка – тонка багатошарова плівка мильної води, наповнена повітрям		

КОМПЛЕКС 2

Текст 1

У третьому класі вчиться маленька Наталя. Вона довго хворіла. А це вже прийшла до школи. Бліда, швидко втомлюється.

Андрійко розповів своїй мамі про Наталю. Мама й каже:

– Цій дівчинці треба їсти мед і суниці. Тоді вона стане бадьора, рум'яна… Понеси їй суниць, Андрійку.

Андрійкові хочеться понести суниць Наталі, але чомусь ніяково. Він так і сказав мамі:

– Соромно мені, не понесу…

– Чому ж тобі соромно? – дивується мама.

Андрійко й сам не знає, чого соромно.

Наступного дня він усе ж таки взяв із дому пакуночок суниць. Коли вже закінчились уроки, він підійшов до Наталі. Віддав їй пакуночок із суницями й тихо сказав:

– Це суниці. Ти їж, і щоки будуть у тебе рум'яні.

Наталя взяла пакуночок із суницями. І сталося дивне. Щічки її стали червоні, як мак. Вона ласкаво подивилася Андрійкові в очі й прошепотіла:

– Дякую…

Чому ж це щічки у неї стали рум'яні? – подумав Андрійко. – Вона ще ж не їла суниць.

В. Сухомлинський

Текст 2

Суниці – багаторічна трав'яниста рослина. Ростуть суниці в лісах, на галявинах, серед чагарників, на узліссях, степових схилах та в горах.

У рослини короткий корінь з тонкими корінцями та довгими повзучими пагонами-вусами. Стебло прямостояче, до 30 см заввишки. Листки трійчасті на довгих черешках. Квітки до 20 мм у діаметрі, мають 5 білих пелюсток. Цвіте у травні та червні.

Плоди і листки суниці багаті на вітаміни, особливо на вітамін С.

З ягід суниць варять смачне і пахуче варення, виробляють соки, варять компоти або сушать на повітрі й сонці.

Давні мудреці запевняли: у домі, де їдять суниці, лікар не потрібен – суниці приносять здоров'я.

З Вікіпедії

Текст 3

Вміст вітаміну С (міліграмів) в 100 грамах продуктів

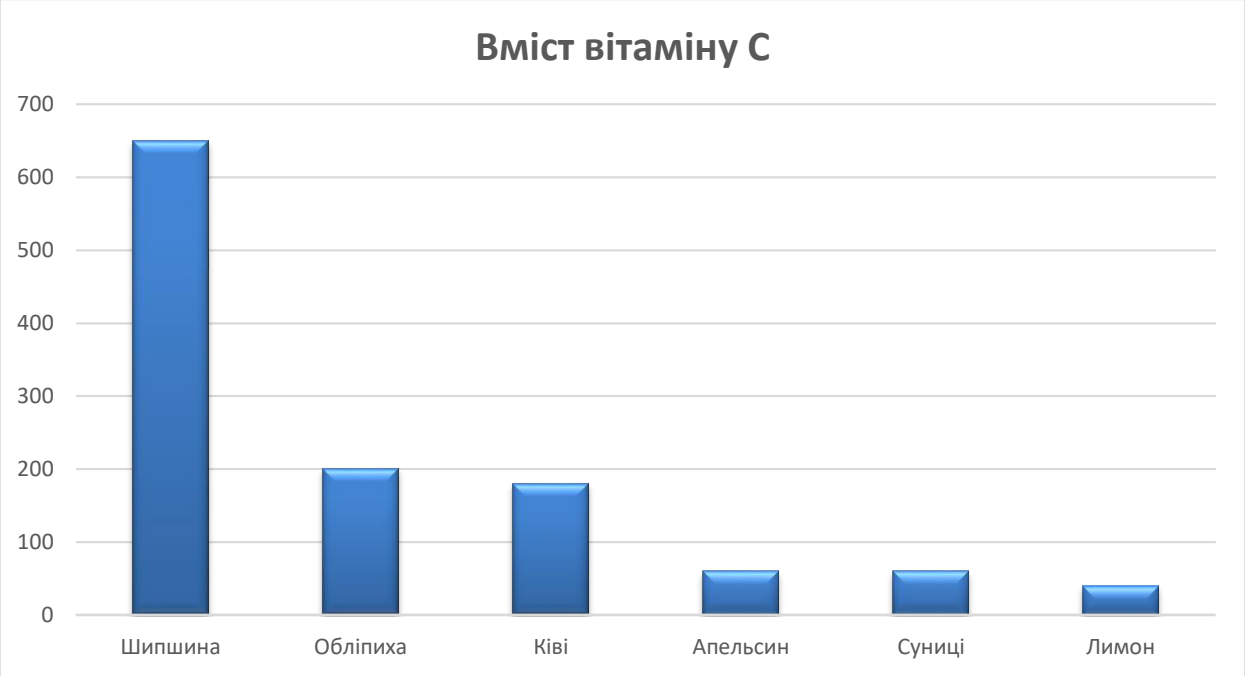

Текст 4

Суничне варення – це улюблені ласощі і малих, і дорослих.

Для приготування варення потрібно до 1 кг цукру додати 250 г води і зварити прозорий сироп. 1 кг суниць ретельно очистити, вимити і додати у сироп. Довести суміш до кипіння, злегка помішуючи. Не забувати знімати пінку. Зняти з вогню і дати настоятися протягом 8 годин.

Потім суміш проварити 5 хвилин і залишити настоятися половину доби.

Далі знову закип’ятити. Якщо крапля на блюдці не розтікається – суничне варення готове.

Текст 5

Сором'язлива Суничка

На галявці весняній
Виросла суничка:
Біла хусточка на ній,
Зелена спідничка.
— Яка гарна в нас сестричка!
Трави шепотіли.
Засоромилась суничка
І почервоніла.

Г. Горовий

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Виберіть правильну відповідь, позначте її умовним знаком.*

1) Наталя довго

__ хворіла;

__ подорожувала;

__ жила у бабусі.

2) Дівчинці потрібно їсти

__ морозиво і шоколад;

__ мед і суниці;

__ печиво і цукерки.

3) Перед тим, як принести суниці для Наталочки, Андрійко відчував

__ радість;

__ сором;

__ сум.

4) Коли дівчинка взяла пакуночок із суницями, то

__ з її очей закапали слізки;

__ вона підстрибнула з радості;

__ щічки її стали червоні, як мак.

2. *Прочитайте переказ, написаний неуважним учнем. Відредагуйте його. Запишіть зліва номери речень у потрібному порядку.*

__ Мама порадила Андрійкові пригостити дівчинку суницями.

__Маленька Наталя після довгої хвороби була блідою і швидко втомлювалася.

__ Переборовши сором, хлопчик приніс Наталі пакуночок із ягодами.

__ – Чому це щічки у неї стали рум'яні? – подумав Андрійко. Вона ще ж не їла суниць.

__ Наталя взяла суниці і почервоніла.

3. *Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до тексту.*

__ Андрійко

__ Наталя

__ Суниці для Наталі

_____

4. *Закінчіть речення:*

Головна думка цього оповідання:_____

_____

_____

5. *Підберіть із тексту слова, які відповідають такій звуковій моделі:*
[–○–○=○]

_____

6. *Доберіть спільнокореневі слова*.
Розповів _____
Бадьора _____

7. *Доберіть синоніми*.
Розповів _____
Бадьора _____

6. *Доберіть антоніми.*
Розповів _____
Бадьора _____

7. *Поміркуйте і напишіть, чому вчить нас це оповідання.*

_____

_____

8.*Дайте відповіді на запитання*:

- У якому продукті найбільше вітаміну С?
- У яких продуктах однакова кількість вітаміну С?

9. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	В обліписі більше вітаміну С, ніж у ківі.		
2	У лимоні більше вітаміну С, ніж у суниці.		
3	В апельсина та суниці однакова кількість вітаміну С.		
4	Суничне варення – це улюблені ласощі тільки малих дітей.		
5	Суниці – багаторічний кущ.		

6	У суниці короткий корінь з тонкими корінцями та довгими повзучими пагонами-вусами.		
7	Цвітуть суниці у березні.		
8	Найбільший вміст вітаміну С – у шипшині.		

10. *Обчисліть.*
Яка вартість варення, якщо відомо, що 1 кг цукру коштує 15 грн, а 1 кг суниць 85 грн.

_____

_____

11. *Поміркуйте.*
Скільки часу приблизно потрібно для приготування суничного варення?

_____

_____

12. *Обчисліть.*
Господиня почала варити варення 15 червня 2020 року о 12.00. Коли приблизно вона почне закривати його у банках?

_____

13. *Розв'яжіть.*
Господиня приготувала 1 кг 800 г суничного варення, яке розклала у 6 однакових баночок. По скільки грамів варення господиня накладала у баночки?
½ варення вона віддала друзям. Скільки баночок варення господиня подарувала друзям?

_____

_____

_____

14. *Поміркуйте.*
Як автор вірша пояснює, чому суниці червоні?

_____

_____

15. *Поміркуйте.*
Визначте про яку людину говорять «хитрий як Гриць до суниць»:
- добру,
- кмітливу,
- нечемну,
- веселу.

КОМПЛЕКС 3

Текст 1

Оля й Ліда надумали піти до лісу. Ішли, ішли, в дорозі стомилися та й сіли на траві перепочити.

Витягли із сумки хліб, масло, яєчка. Підобідують. Коли це на дерево сів соловейко й заспівав. Зачаровані його гарним співом, дівчатка сиділи й боялися поворухнутися.

Аж тут він замовк.

Оля зібрала недоїдки й шматки газети, кинула під кущ. Ліда зібрала недоїдки, загорнула в газету й поклала в сумку.

– Навіщо ти зібрала сміття? – запитала Оля. – Це ж у лісі… Ніхто не бачить…

– Соромно перед соловейком…– тихо відповіла Ліда.

В. Сухомлинський

Текст 2

Викидаючи сміття на березі річки або озера, в лісі або в полі, задумайтеся над цифрами, поданими в таблиці.

Ось список речей та приблизний час, який потрібен цьому сміттю, щоб розкластися:

Список речей	Час для розкладання
Бананова шкірка	2-5 тижнів
Газета, картон	2 місяці
Вовняний одяг	3 роки
Картонна упаковка від молока, соку	5 років
Пофарбовані дошки	13 років
Поліетиленовий пакет	15 років
Шкіряне взуття	40 років
Пластиковий стаканчик, тарілка, ложка	50 років
Консервна банка	50 років
Батарейки	100 років
Пластикова пляшка	450 років
Рибальська волосінь	600 років
Скляна пляшка	1000 років

Текст 3

Щоб припинити процес накопичення відходів та засмічення нашої планети, необхідно навчитись правильно сортувати сміття.

Сортування сміття – процес, при якому відходи поділяються на окремі елементи та складаються у різні контейнери.

Текст 4

Врятуймо планету

Любі друзі, збережімо планету,
Від біди врятуймо її.
Шукаймо красу ми не в Інтернеті,
А у в барвах природи, в розмаїті її.
Не ламаймо калини, хай квітує вона,
Не засмічуймо парки і сквери,
Хай довкола лунають пісні солов'я,
А зрада й ганьба хай серце не осквернить
Щоб веселка завжди посміхалась,
Щоб сонце світило вгорі,

Планету збережімо для нащадків,
Від біди врятуймо її!

Катерина Басюк

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Відзначте правильну відповідь умовним знаком.*

1) До лісу пішли:
__ Оля й Ліда;
__ Оля й Люда;
__ Олеся й Ліда.
2) На дереві співав:
__ горобець;
__ соловейко;
__ синичка.
3) Дівчатка:
__ не звернули увагу на спів солов'я;
__ були зачаровані співом солов'я;
__ намагалися перекричати спів солов'я.
4) Одна з дівчаток кинула під кущ:
__ недоїдки і шматки газети;
__ обгортки цукерок;
__ пляшку з-під води.
5) Друга дівчинка поклала недоїдки в сумку:
__ щоб доїсти їх потім;
__ тому що їй стало соромно перед пташкою;
__ тому що поспішала додому.

2. *Прочитайте переказ. Відновіть порядок речень, зліва поставте номер.*

__ А Ліда рештки їжі поклала в сумку.
__ Оля й Ліда довго гуляли по лісу, втомилися і сіли обідати.
__ Коли він замовк, Оля зібрала недоїдки і кинула їх під кущ.
__ Їй було соромно перед соловейком залишати після себе бруд.
__ В цей час на дереві заспівав соловейко.

3. *Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до тексту 1.*

__ Дівчатка у лісі
__ Прогулянка

__ Соромно перед соловейком

_____

4. *Підберіть із тексту 1 слова, які відповідають такій звуковій моделі:*
[– = ○ =: ○]

_____

5. *Доберіть спільнокореневі слова*.
Квітує _____
Засмічення _____

6. *Доберіть синоніми*.
Веселка _____
Лунають _____

7. *Доберіть антоніми.*
Посміхалась_____
Бруд _____

8. *Закінчіть речення.*
Головна думка цього оповідання _____
_____
_____

9. *Визначте, у якому рядку слова записані в алфавітному порядку, поставте у них наголос.*
__ Сумка, соромно, спів.
__ Масло, дерево, хліб.
__ Соловейко, стомилися, трава.

10. *Перебудуйте дане речення у питальне та спонукальне.*
Оля і Ліда пішли до лісу.

_____

11. *Придумайте свою кінцівку до оповідання.*

_____
_____
_____

12. *Виконайте завдання.*
Розкладіть у відповідні контейнери побутові відходи:

- лушпиння цибулі,
- пляшка з-під молока,
- зламана ручка для письма,

- батарейка,
- банка з-під варення,
- консервна банка,
- списаний зошит,
- недогризок яблука,
- обгортковий папір,
- картонна коробка з-під взуття,
- скляна чашка з відбитою ручкою.

Органіка	
Скло	
Метал	
Папір	
Пластик	

13. *Обчисліть.*

Порахуйте, у якому році розкладуться такі речі, викинуті сьогодні після пікніка у лісі недбайливими туристами: пластикова пляшка «Пепсі-кола», скляна банка «Огірки консервовані», картонна упаковка від соку, паперові рушники, шкірки від бананів, пластиковий посуд, консервні банки та поліетиленові пакети.

Заповніть таблицю.

Відходи	Дата сьогодні	Дата розкладання

14. *Поміркуйте.*

Одна використана консервна банка розкладається протягом 50 років. Скільки років потрібно, щоб розклалися 3 консервні банки?

_____

_____

15. *Напишіть*

Чи сортуєте ви вдома сміття? Якщо так, то розкажіть, як саме.

_____

_____

_____

16.Поміркуйте.

Напишіть поради для того, щоб зберегти нашу планету чистою.

_____

_____

_____

17. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Сортування сміття – процес, при якому відходи поділяються на окремі елементи та складаються у різні контейнери		
2	Бананова шкірка розкладається протягом року		
3	Щоб розклався поліетиленовий пакет має пройти 15 років		
4	Пластикова пляшка розкладається через одну тисячу років		
5	Найбільше часу для розкладання потрібно скляним виробам		
6	Період розкладу батарейок – ціле століття.		
7	Однаковий час для розкладання потрібен виробам із пластику (стаканчику, тарілці, ложці) та консервним банкам		
8	Для того, щоб розклалася рибальська волосінь має пройти 600 років		
9	У контейнер «Папір» не можна вкидати картонні пачки з-під соку чи молока		
10	У контейнер «Органіка» можна викидати рибні відходи, лушпиння, овочі, фрукти.		
11	Скло краще покласти збоку від контейнера.		
12	Банки з-під рибних консервів потрібно викидати в контейнер «Органіка»		
13	Банки з-під рибних консервів потрібно викидати в контейнер «Пластик»		
14	Банки з-під рибних консервів потрібно викидати в контейнер «Метал»		

КОМПЛЕКС 4

Текст 1

Мати послала Олега і Романа до дідуся. Він у сусідньому селі живе.

Зраділи хлопці: давно не були в дідуся. У нього в садку яблука смачні, ото вже поласуємо, думають.

Принесли дідусеві нову вишиту сорочку, що мати передала. Подякував дідусь і каже:

– Ідіть, діти, в садок, ласуйте яблуками.

Побігли хлопці у садок, наїлися яблук. Дідусь поставив на столі тарілку меду. Взяли вони по ложці й не можуть більше.

Зібралися хлопці додому. Дав дідусь баночку меду й каже:

– Хай і мама покуштує.

Пішли хлопці. Дорога далека. Захотілося їсти. Сіли під вербою, з'їли трохи меду. Та й знову йдуть. Захотілося їсти ще дужче. Ще сіли, наче й небагато з'їли, а меду лишилося тільки на денці.

Ще раз сіли… Баночка стала порожня. Підійшли до хати, сіли під явором та й думають: «Що ж мама скаже?»

Вийшла мама з хати, дивиться – хлопці плачуть.

– Чого це ви плачете? – стривожилася мати.

Розповіли сини, як мед поїли. Мама зраділа, сміється. Хлопці дивуються, питають:

– Мамо, чого ви радієте?

– Того, що ви плачете…

В. Сухомлинський

Текст 2

Мед – густа солодка маса, яку бджоли виробляють з нектару квітів. За походженням розрізняють квітковий (нектарний) і падевий мед.

Квітковий мед бджоли виробляють з нектару квіток багатьох видів рослин: гречки, липи, соняшника, білої акації, ріпаку, конюшини тощо. Від виду рослин залежить смак і колір меду.

Падевий мед потрапляє у вулики в теплу і суху погоду, коли на листках деревних (хвойних і широколистих) порід, деяких кущів і трав'янистих рослин з'являється багато солодких краплин – паді. Падевий мед темного кольору з різними відтінками є також цінним продуктом.

Текст 3

Рослини-медоноси зацвітають у різні строки і мають різний час цвітіння. Познайомтеся з деякими із них.

Назва рослини	Кількість меду з 1 гектара	Примітки
Соняшник	30-50 кг меду	Зацвітає через 60-80 днів після посіву і цвіте 20-25 днів
Гречка	70-100 кг	Зацвітає через 30-40 днів після посіву; цвіте близько місяця
Липа	500-1000 кг меду	Цвісти починає приблизно з 20-річного віку і цвіте 12 днів. Квітки чутливі до несприятливих умов погоди, особливо до посухи
Біла акація	300-400 кг меду	Цвісти починає приблизно з 10-річного віку і цвіте 15 днів. Квітки дуже чутливі до сухої погоди.

Текст 4.

На луках також росте багато рослин-медоносів. Цвітуть вони у різний час. Ось деякі з них:

Синяк звичайний	Конюшина біла	Фацелія	Буркун

З 1 гектара цих рослин бджолярі отримують різну кількість меду (у кілограмах).

Текст 5

Мед здавна цінувався людьми за свій смак – запашний, тягучий і дуже солодкий. Це надзвичайно цілющий продукт, який допомагає у лікуванні ряду хвороб. Але багато їсти меду не можна. Достатньо щодня вживати по одній столовій ложці.

Текст 6

АКАЦІЯ І БДЖОЛА

Вилетіла Бджола ранесенько з вулика й згадала: учора вона брала нектар на гречці. А гречка далеко в полі. А що як піде дощ? Полетиш до гречки по скляночку нектару – і попадеш під зливу.

Подумала Бджола, подзижчала та й каже:

– Полечу спитаю в Акації. Вона знає. Перед дощем у неї багато нектару. А перед сухою погодою – нема.

От прилітає Бджола до Акації й питає:

– Сьогодні буде дощ?

– Заглянь у мої кухлики для нектару, то й узнаєш. Заглянула Бджола повні кухлики. Отже, дощ буде. Не можна летіти далеко. Та й чого летіти, коли Акація перед дощем пригощає солодким нектаром!

В.Сухомлинський

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Виберіть та позначте правильну відповідь умовним знаком.*

1) Мама послала синів до:

__ тітки;
__ сусідів;
__ дідуся.
2) Діти подарували:
__ вишиту сорочку;
__ шерстяні шкарпетки;
__ цікаву книжку.
3) Дідусь передав мамі:
__ букет квітів;
__ баночку меду;
__ гарну хустку.
4) Хлопці плакали, тому що:
__ стомилися;
__ мед поїли;
__ злякалися.
2. *Прочитайте переказ, написаний неуважним учнем. Відновіть потрібну послідовність. Запишіть зліва номери речень.*
__ Старенький пригостив онуків смачними яблуками та медом та передав баночку меду для мами.
__ По дорозі додому хлопці з'їли весь мед.
__ Але їх розповідь про те, як мед поїли, її розвеселила.
__ Мати послала Олега і Романа в сусіднє село провідати дідуся.
__ Коли підійшли до хати, то заплакали.
__ Це стривожило маму.
3. *Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до тексту1*.
__ Банка меду
__ Як хлопці мед поїли
__ Олег і Роман
_____
4. *Закінчіть речення.*
Головна думка цього оповідання:_____
_____
_____

5. *Доберіть синоніми до слів.*
Ласували – _____
Розповіли – _____
Сміється – _____

6. *Запишіть звукові моделі слів.*

З’їли _____

Дивуються _____

Акація _____

7. *Поміркуйте і напишіть, чому зраділа і засміялася мама.*

_____

_____

8. *Запишіть поряд назву рослин-медоносів (підказка є у тексті).*

9. *Поміркуйте.*
З якої рослини бджоли беруть найбільше меду? Поясніть свою думку.
_____
_____
_____
10. *Поміркуйте.*
Пасічники влітку вивозять вулики і розміщують їх неподалік від полів. Як ви думаєте, які рослини вирощують на таких полях?
_____
_____
_____
11. *Обчисліть.*
Яку кількість меду може отримати бджоляр з 1 гектара буркуну?
_____
12. *Проаналізуйте.*
Яка з лугових рослин дає найбільше меду, а яка найменше і на скільки?
_____
_____
13. *Поміркуйте.*
Як би ви були бджолярем, то засіяли би луг однією рослиною-медоносом чи різними? Поясніть свою думку.
_____
_____
_____
14. *Обчисліть.*
Господиня придбала 1 кг акацієвого меду і 1 кг 500г лугового меду. Скільки грошей заплатила господарка за свою покупку, якщо 500 г меду коштує 100 грн.
_____
_____
_____
15. *Поміркуйте та відзначте правильний варіант*.
Що, на вашу думку, означає вислів «**медом по губах мазнути**»:
__ розізлитися;
__ сказати щось дуже приємне;
__ образити;
__ ледачкувати.

16. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Із синяка бджолярі отримують менше меду, ніж з фацелії		
2	Із конюшини бджолярі отримують менше меду, ніж з фацелії		
3	З 1 гектара буркуну бджолярі отримують 200 кілограмів меду		
4	Соняшник, гречка, липа, біла акація, буркун, фацелія – рослини-медоноси		
5	Мед щодня можна вживати у необмеженій кількості		
6	Мед – надзвичайно цілющий продукт, який допомагає у лікуванні ряду хвороб.		
7	Соняшник зацвітає через 30-40 днів після посіву цвіте близько місяця		
8	Гречка зацвітає через 30-40 днів після посіву цвіте близько місяця		
9	З одного гектара гречки бджолярі збирають від 70 до 100 кілограмів меду		
10	Липа починає цвісти приблизно з 20-річного віку		
11	Біла акація цвіте приблизно місяць		
12	Квітки липи чутливі до несприятливих умов погоди, особливо до посухи		
13	Квіти білої акації чутливі до сухої погоди		
14	З одного гектару білої акації бджолярі можуть зібрати майже одну тонну меду		
15	Мед – густа солодка маса, яку бджоли збирають з квітів		
16	Квітковий мед бджоли виробляють з нектару квіток багатьох видів рослин		
17	Падевий мед темного кольору з різними відтінками		

КОМПЛЕКС 5

Текст 1

Дуб під вікном

Молодий лісник побудував у лісі велику кам’яну хату і посадив дуб під вікном.

Минали роки, виростали у лісника діти, розростався дубок, старів лісник.

І ось через багато літ, коли лісник став дідусем, дуб розрісся так, що заступив вікно. Стало темно в кімнаті, а в ній жила красуня – лісникова внучка.

- Зрубай дуб, дідусю, – просить онучка, – темно в кімнаті.

- Завтра вранці почнемо...– відповів дідусь.

Настав ранок. Покликав дідусь трьох синів і дев’ятьох онуків, покликав онучку-красуню й сказав:

- Будемо хату переносити в інше місце.

І пішов з лопатою копати рівчак під фундамент. За ним пішли три сини, дев’ять онуків і красуня-внучка.

В. Сухомлинський

Текст 2

Коротко про дуб

Дуб – могутнє дерево, яке володіє товстим стовбуром і розвиненою кореневою системою. Спекотного дня його розлога крона дає відмінну тінь.

Плоди дуба – жолуді. З жолудів готують тонізуючий напій, що нагадує каву. Плоди кам’яного дуба, який росте на берегах Середземного моря, їстівні, вони мають солодкий смак. Кабани й олені з осені запасають жир на зиму завдяки поїданню великої кількості жолудів.

З Вікіпедії

Текст 3

Цікаві факти про дуби у цифрах

1. Всього дубів налічується близько шестисот видів.

2. Доросле дерево споживає близько двохсот літрів води на добу.

3. Жолуді зазвичай з’являються по досягненні дубом віку 20 років.

4. У середньому дуб живе близько 400 років (іноді їх вік доходить до 1000 років).

5. Найдорожчий різновид дубової деревини – морений дуб, тобто деревина з дерева, яке пролежало у воді не менше сотні років.

Текст 4

У світі є близько 600 видів дубів. Вони досягають різної висоти.

Дуб найгостріший	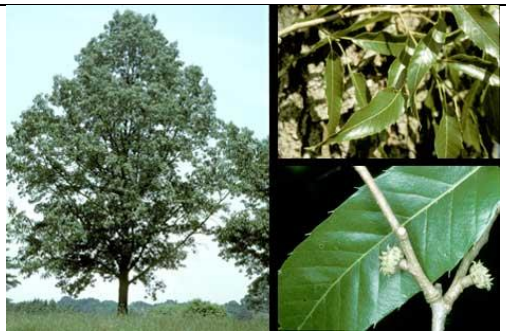
Дуб корковий	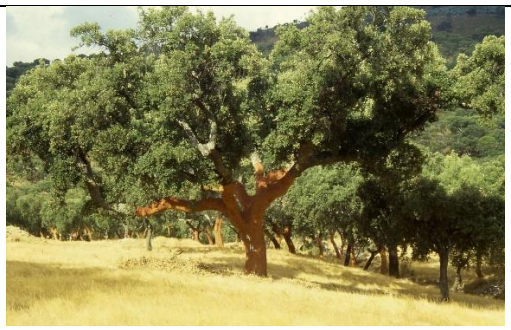
Дуб кам’яний	

Дуб червоний	
Дуб звичайний (черешчатий)	

Текст 5

Стовбур і старі гілки коркового дуба покриті твердою товстою зморшкуватою корою. Для виробництва корку знімають лише верхній шар кори товщиною 3 см, тому «обрізання» абсолютно не ушкоджує дерево. Приблизно через 10 років кора відновлюється, і її знову знімають з дерева.

Корок має безліч бульбашок повітря, тому це один з найкращих природних тепло- і звукоізоляційних матеріалів. Він – пружний, тому його широко використовують у виробництві взуття.

Росте корковий дуб у Португалії, Іспанії, Марокко, Франції, Італії, Тунісі та інших південних країнах.

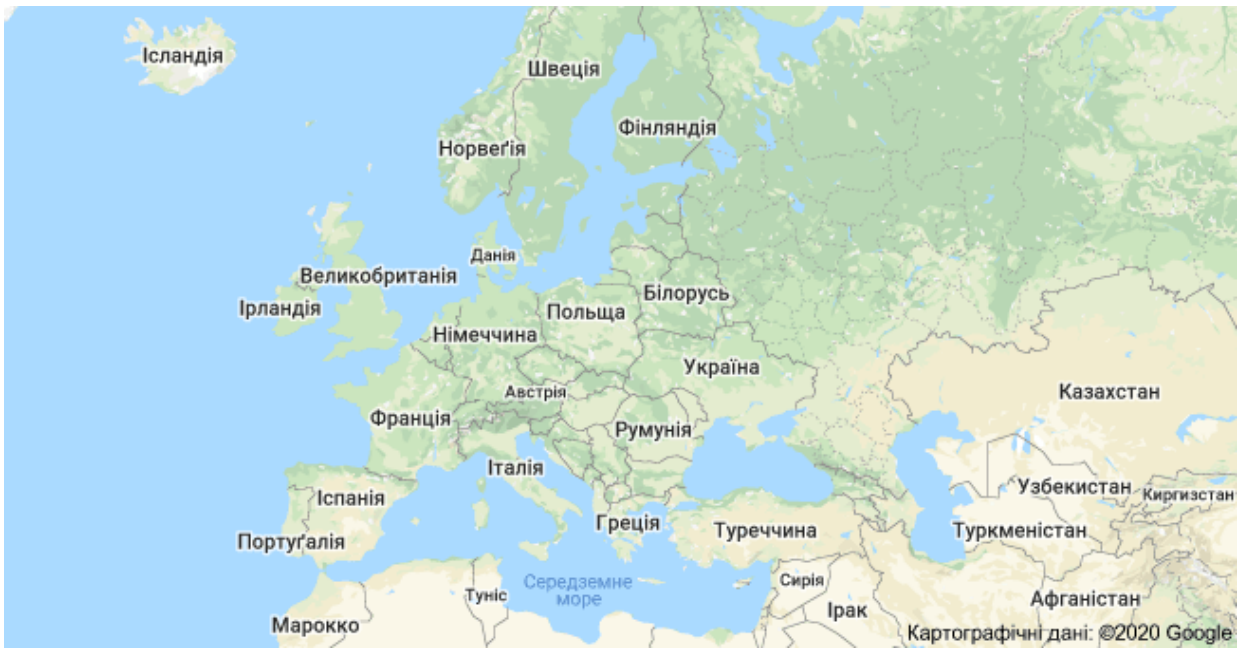

Текст 6

Найстаріші дуби в Україні представлені в таблиці. Познайомтеся з ними.

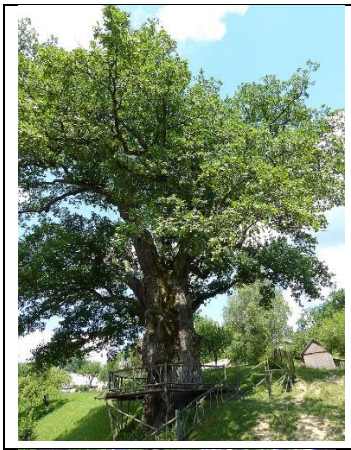	Дуб Чемпіóн – росте в селі Стужиця, що на Закарпатті. Йому 1300 років. Розміри: окружність стовбура – 9 м 60 см, висота – 30 м.
	Дуб Максима Залізняка росте на території урочища Холодного Яру біля селища Буда Чигиринського району Черкаської області. Йому 1100 років. Широта обхвату його стовбура становить 9 метрів, висота — 30 метрів.
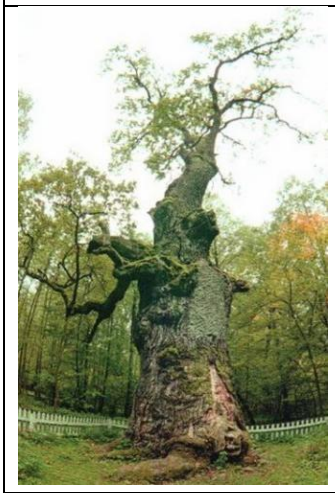	Дуб-патріарх (Юзефинський дуб) росте на Рівненщині між селищами Глинне та Березове. Дерево має в обхваті 7м 90см, висота – 27 м. Вік – 1000 років,

Текст 7

Прадід

Могутній дуб, прадавній дуб
Стоїть побіля яру.
Розкинув свій листатий чуб,
Чолом торкає хмару.
Старече згорблене гілля,

Кора немов сталева,
Із лісу дідові здаля
Вклоняються дерева.

М. Пригара

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Вибери та познач правильну відповідь умовним знаком.*

1) Молодий лісник побудував
__ дерев'яну хатину;
__ кам'яну хату;
__ глиняне житло.

2) Дуб розрісся так, що
__ заступив вікно;
__ ліг на дах будинку;
__ впав на комору.

3) Онучка попросила
__ обрубати гілки дуба;
__ не чіпати дуб;
__ зрубати дуб.

4) Дідусь вирішив
__ зрубати дуб;
__ перенести хату в інше місце;
__ нічого не змінювати.

5) Дідусь вирішив
__ зрубати дуб;
__ перенести хату в інше місце;
__ нічого не змінювати.

2. *Прочитайте переказ, написаний неуважним учнем. Відновіть потрібну послідовність. Запишіть зліва номери речень.*

__ Через багато літ дуб розрісся так, що заступив вікно.
__ Молодий лісник побудував велику хату і посадив дуб.
__ Лісникова внучка попросила зрубати дуб.
__ У кімнаті стало темно.
__ - Будемо переносити хату в інше місце, сказав він і пішов копати рівчак під фундамент.
__ Вранці дідусь покликав синів та онуків.

3. *Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до тексту1*.

__ Могутнє дерево

__ Дуб під вікном

__ Нова хата

__ _____

4. *Закінчіть речення.*

Головна думка цього оповідання:_____

_____

_____

5. *Доберіть синоніми до слів.*

Побудував – _____

Сказав – _____

Дідусь – _____

6. *Доберіть спільнокореневі слова*.

Дуб _____

Листя _____

Дерево _____

7. *Доберіть антоніми до слів*.

Побудував – _____

Солодкий – _____

Зрубати – _____

8. *Запишіть звукові моделі слів.*

Гілля _____

дев’ять _____

вклоняються _____

9. *Поміркуйте і напишіть, чому дідусь вирішив перенести хату в інше місце*.

_____

_____

10. У якого дуба їстівні, солодкі на смак жолуді?

_____

11. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Морений дуб – дерево, яке пролежало у воді не менше сотні років.	+	
2	Іспанія межує з Португалією та Францією.	+	
3	Сусідами Тунісу є Марокко і Франція.		+
4	Найвищий серед представлених дубів – дуб червоний.		+
5	Найгостріший дуб може досягати висоти 18 метрів.	+	
6	Налічується близько п’ятисот видів дубів.		+
7	З кам’яного дуба знімають кору для виготовлення корків.		+
8	Корок – один з найкращих природних тепло- і звукоізоляційних матеріалів.	+	
9	У середньому дуб живе близько 100 років.	+	
10	Розлога крона дуба влітку дає відмінну тінь.		+
11	З жолудів готують тонізуючий напій, що нагадує каву.	+	
12	Доросле дерево споживає близько ста літрів води на добу.		+
13	Дуб Чемпіóн росте в селі Стужиця, що на Закарпатті	+	
14	Широта обхвату стовбура дуба Максима Залізняка становить 9 метрів, висота – 30 метрів	+	
15	Дубу-патріарху, що росте в Рівненській області – 2000 років		+
16	Дуб Максима Залізняка росте на території урочища Холодного Яру біля селища Буда	+	
17	Корок широко використовують у виробництві взуття	+	
18	Для виробництва корку знімають лише верхній шар кори товщиною 3 см	+	

19	Кабани й олені з осені запасають жир на зиму завдяки поїданню великої кількості жолудів	+	
20	Жолуді зазвичай з'являються по досягненні дубом віку 5 років		+

12. *Визначте правильне завершення речення.*

Червоний дуб названий так, тому що:

__ кора червоного кольору;

__ жолуді червоного кольору;

__ листя цілий рік червоного кольору;

__ листя восени набуває червоного забарвлення.

Кору для виробництва взуття знімають з дуба:

__ коркового;

__ кам'яного;

__ найгострішого;

__ звичайного.

Дуб після зняття кори:

__ гине;

__ частково відновлюється;

__ повністю відновлюється через 1 рік;

__ повністю відновлюється через 10 років.

Найдорожчий різновид дубової деревини –

__ кам'яний дуб;

__ черешчатий дуб;

__ морений дуб;

__ найгостріший дуб.

Серед найстарших дубів в Україні найвищим є:

__ дуб Максима Залізняка;

__ Дуб-Чемпіон;

__ Дуб-патріарх.

Серед найстарших дубів в Україні найбільший обхват стовбура у:

__ дуба Максима Залізняка;

__ Дуба-Чемпіона;

__ Дуба-патріарха.

Найстаршим дубом в Україні є:

__ дуб Максима Залізняка;

__ Дуб-Чемпіон;

__ Дуб-патріарх.

Найстарший дуб в Україні росте на:

__ Рівненщині;
__ Черкащині;
__ Закарпатті.

Дуб Максима Залізняка росте на:
__ Рівненщині;
__ Черкащині;
__ Закарпатті.

13. *Поясніть значення виразу* «**міцний, як дуб**».

_____
_____

14. *Розв'яжіть.*

Жолуді є чудовим кормом для тварин. Так за один день свиня з'їдає 5 кг жолудів, корова – 2 кг, коза – 500 г, кролик – 50 г. Скільки жолудів потрібно запасти господарям на 1 день, якщо у них у господарстві: 2 свині, 1 корова, 4 кози і 20 кроликів? А на тиждень? А на листопад?

_____
_____
_____
_____

15. *Оберіть правильний варіант.*

Дуб звичайний має таку іншу назву:
- кам'яний;
- червоний;
- найгостріший;
- черешчатий.

16. *Поміркуйте.*

Поясніть рядки вірша М. Пригари «Прадід»:
«Чолом торкає хмару» _____
«Кора немов сталева» _____

17. *Визначте і підкресліть головні члени речення.*

Спекотного дня розлога крона дуба дає відмінну тінь.

18. *Розбери слова за будовою:*

Листатий, прадавній, найстаріші, кам'яний, корковий.

КОМПЛЕКС 6

Текст 1

Пізньої осені маленькі близнятка Оля й Ніна гуляли в яблуневому саду.

Був тихий сонячний день. Майже все листя з яблунь опало і шурхотіло під ногами. Тільки де-не-де на деревах залишилося пожовкле листячко.

Дівчатка підійшли до великої яблуні. Поруч із жовтим листком вони побачили на гілці велике, рожеве яблуко.

Оля й Ніна аж скрикнули від радості.

- Як воно тут збереглося? – з подивом запитала Оля.

- Зараз ми його зірвемо, - сказала Ніна і зірвала яблуко.

Кожній хотілося потримати його в руках. Оля хотіла, щоб яблуко дісталося їй, але вона соромилась зізнатися у цьому, а тому сказала сестрі:

- Хай тобі буде яблуко, Ніно…

Ніні теж хотілося, щоб яблуко дісталося їй, але вона теж соромилася висловити це бажання, тому сказала сестрі:

- Хай тобі буде яблуко, Олю…

Яблуко переходило з рук у руки, дівчатка не могли дійти згоди. Та ось їм обом сяйнула одна й та ж думка: вони прибігли до мами радісні, схвильовані.

Віддали їй яблуко.

В маминих очах сяяла радість.

Мама розрізала яблуко і дала дівчаткам по половинці.

В. Сухомлинський

Текст 2

Я́блуко – їстівний плід яблуні, соковитий, багатий на вітаміни та мікроелементи. Фрукт вагою від 70 г до 200 г. Вживається в їжу в свіжому, сушеному, квашеному, печеному вигляді. Використовується в кулінарії, у виробництві дитячого харчування, джемів, повидла, напоїв тощо.

Текст 3

Яблука вирощують у багатьох країнах світу. На карті зеленим кольором позначено, де найбільше вирощують цей смачний фрукт. Чим темніший колір, тим більше яблуневих садів.

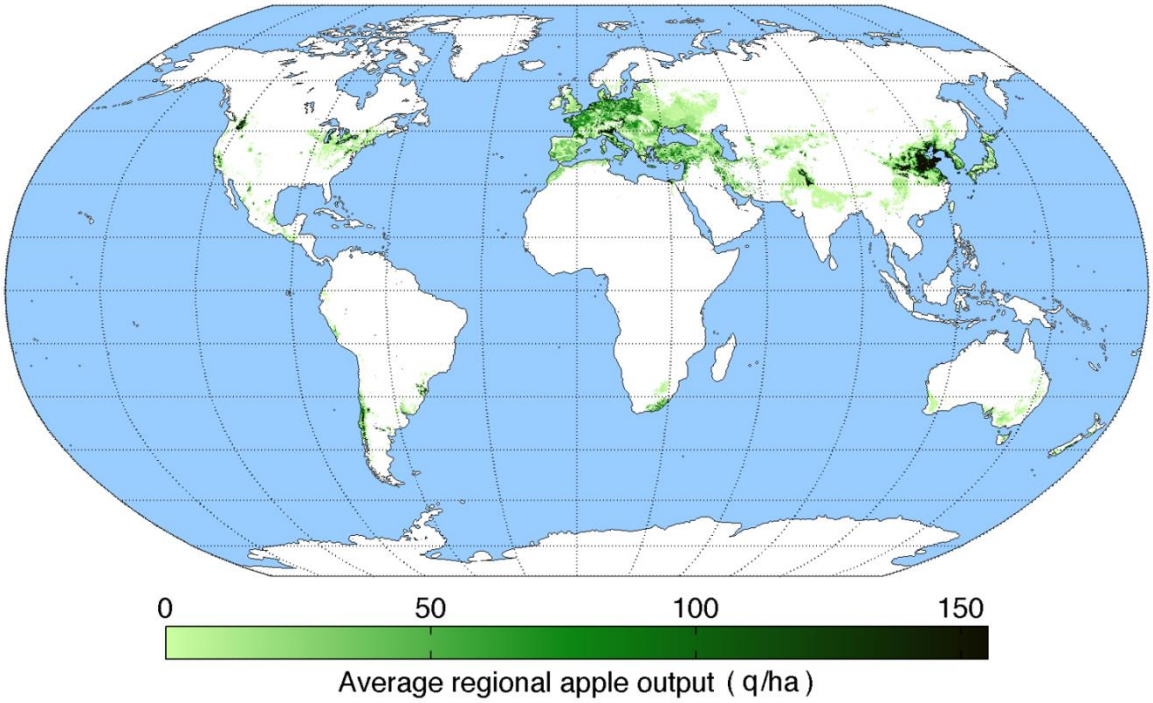

Текст 4

Вважається, що «батьківщиною» яблуні є передгір’я Алатау в Казахстані. Назва колишньої столиці Казахстану – Алмати – перекладається як «Яблуневий».

В Україні є багато населених пунктів, у назвах яких є згадка про яблуко:

Назва населеного пункту	Кількість населених пунктів в Україні з такою назвою	Кількість населених пунктів в Черкаській області з такою назвою
Яблукове	1	-
Яблуневе	5	-
Яблуниця	3	-
Яблунів	5	1
Яблунівка	33	2
Яблунівське	1	-
Яблунне	1	-
Яблуновиця	1	-
Яблунька	2	-
Яблуня	1	-
Яблучне	5	-

Текст 5.

Яблуко символізує життя, здоров'я, силу, молодість і красу. У Європі яблуко є символом пізнання Добра і Зла. Приваблює увагу ніжний блідо-рожевий або рожевий яблуневий цвіт.

Яблуко – фрукт, який люблять зображати художники.

Вінсент Ван Гог.
Натюрморт з яблуками.

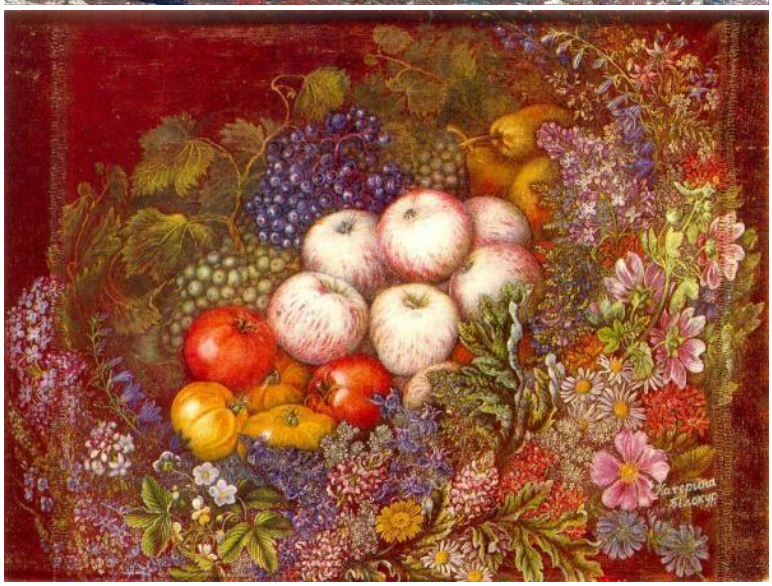

Катерина Білокур.
Квіти, яблука, помідори

Текст 6

Apple – американська корпорація, виробник персональних і планшетних комп'ютерів, аудіоплеєрів, телефонів і програмного забезпечення.

Текст 7

Сьогодні існує безліч сортів яблунь. Сорти яблук поділяють за вмістом цукрів, твердістю, придатністю до зберігання тощо. За швидкістю визрівання сорти поділяються на:

- літні (Мелба, Білий налив)
- осінні (Антонівка, Слава переможцям)
- зимові (Айдоред, Семеренка)

Текст 8

Англійці кажуть: одне яблуко на день – і немає жодних проблем. Народна мудрість гласить: хто яблуко в день з'їдає, у того лікар не буває. І це істина. Адже в яблуках міститься безліч корисних речовин. Яблука також – відмінний тренажер для ясен. Одночасно в процесі жування яблука зубна емаль очищається від залишків м'якої їжі й нальоту.

Текст 9

У тілі людини є два органи, назва яких пов'язана з яблуком. Це очне яблуко і адамове яблуко.

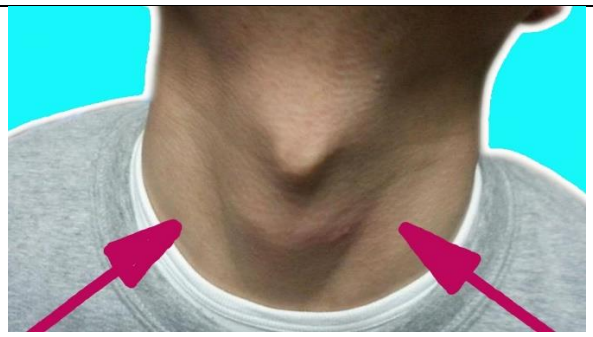

Текст 10

Яблуні цвітуть

Ну, от і яблуні вже зацвіли,
Таким мрійливим, ніжним цвітом.
Чудові дні весняні підійшли,
Весна летить над білим світом.

І кольоровим зразу світ стає,
Бо стільки в ньому фарб розлито,
Всі кольори і всі відтінки є,
А незабаром прийде літо.
Нас ягідки порадують в саду
Їх буде ціле розмаїття.
Сунички й полунички я знайду,
З цілющих трав нарву суцвіття.
Земля охоче радує завжди
Нас цвітом ніжним і плодами.
У будь-який куточок забреди –
Поділиться всім щедро з нами.

Н. Красоткіна

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Виберіть та позначте правильну відповідь умовним знаком.*

1) Дівчатка гуляли в яблуневому саду:
__ взимку;
__ навесні;
__ влітку;
__ восени.

2) Діти побачили на яблуні:
__ рожеве яблуко;
__ зелене яблуко;
__ червоне яблуко.

3) День був:
__ сонячний;
__ похмурий;
__ дощовий.

4) Дівчатка:
__ з'їли яблуко;
__ віддали яблуко мамі;
__ залишили яблуко в саду.

5) Мама:
__ зраділа;
__ з'їла яблуко;
__ розрізала яблуко і дала дівчаткам по половинці.

2. *Прочитайте переказ, написаний неуважним учнем. Відновіть потрібну послідовність. Запишіть зліва номери речень.*

__ Мама зраділа, розділила яблуко і дала донечкам по половинці.
__ Пізньої осені близнятка Оля і Ніна гуляли в яблуневому саду.
__ Раптом їх осяйнула думка принести його мамі.
__ Яблуко переходило з рук у руки.
__ На яблуні дівчатка побачили велике яблуко і зірвали його.
__ Оля і Ніна не могли вирішити, кому воно дістанеться.

3. *Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до тексту1*.

__ Осінній сад
__ Смачний плід
__ Яблуко в осінньому саду
_____

4. *Закінчіть речення.*

Головна думка цього оповідання:_____
_____
_____

5. *Доберіть синоніми до слів.*

Яблуко – _____
Радісні – _____
Підійшли – _____

6. *Доберіть антоніми до слів.*

Велике – _____
Скрикнули – _____

7.*Запишіть звукові моделі слів.*

Сяяла _____
Радість _____
Соромилась _____

8. *Поміркуйте і напишіть, чому в маминих очах сяяла радість*.

_____
_____

9. *Поміркуйте.*
Як ви вважаєте, чи справедливо мама розділила яблуко? Як би ви вчинили на її місці?

_____
_____
_____

10. *Подумайте і напишіть.*
Запропонуйте власну кінцівку до тексту 1.

_____
_____
_____

11. *Оберіть і позначте правильні варіанти.*
Що означає вислів «яблуку ніде впасти»?
__ Дуже багато людей.
__ Надзвичайно мало.
__ Тісно.
__ Надзвичайно багато.
__ Дуже голосно.

12. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Під час жування яблука зубна емаль очищається від залишків м'якої їжі й нальоту.		
2	Жування яблука укріпляє ясна людини.		
3	Сорти яблук поділяють на літні, осінні, зимові, весняні		
4	Американська корпорація Apple – виробник яблучного соку, повидла та джему.		
5	Серед назв населених пунктів в Україні, пов'язаних з яблуками, найчастіше зустрічається назва Яблунівка.		
6	Шість населених пунктів в Україні мають назву Яблуневе.		
7	У Черкаській області є два населених пункти з назвою Яблунів.		

8	Картину «Квіти, яблука, помідори» написала Катерина Білокур.		
9	Країна Казахстан, яку вважають «батьківщиною» яблук, межує з Україною		
10	Одним із найбільших виробників яблук є Китай.		
11	Яблука вживаються в їжу в свіжому, сушеному, квашеному, печеному вигляді		
12	Яблука – фрукт вагою від 70 г до 200 г		
13	В Україні є населений пункт Яблуновиця.		
14	«Батьківщиною» яблуні вважають передгір'я Алатау в Казахстані.		
15	У Європі яблуко є символом пізнання Добра і Зла.		
16	Антонівка – зимовий сорт яблук.		

13. *Поміркуйте і позначте.(варіантів може бути багато).*

Які із поданих прислів'їв відповідають (є синонімами) до прислів'я «яблуко від яблуні недалеко падає»:

__ Який батько, такий син.
__ Яка вода, такий млин.
__ Яке дерево, такі й паростки.
__ Яке коріння, таке й насіння.
__ Який пастух, така й череда.

14. *Дай відповідь (обери всі правильні варіанти)*.

Надія Красоткіна у вірші пише, що «яблуні вже зацвіли, таким мрійливим, ніжним цвітом». А який в основному колір яблуневого цвіту?

__ червоний;
__ рожевий;
__ блідо-рожевий;
__ жовтий.

15. *Оберіть і позначте правильний варіант.*

У реченні **«Земля охоче радує завжди нас цвітом ніжним і плодами»** головними членами речення є :

__ радує плодами;
__ радує завжди;
__ земля радує.

КОМПЛЕКС 7

Текст 1

Тихого осіннього вечора на узліссі сіли відпочити журавлі. Вони летіли в теплий край. Сонце вже зайшло, то й заночують.

Притулились журавлі до білокорої берези та й курличуть щось тихо-тихо. Береза прислухається, хоче зрозуміти, про що вони гомонять.

- Куди це ви летите, журавлі? – питається Береза.

- У теплий край, – відповідають журавлі.

- Ой, зима, зима... – бідкається Береза. – Вже й у мене листя осипається... Мабуть, далека й тяжка вам дорога, журавлі?

- Дорога тяжка, – відповідає найстарший Журавель. – Та не дорога нам найтяжча.

- А що ж вам найтяжче? – дивується Береза.

- Найтяжче нам жити кілька місяців на теплій ріці. Називається вона Ніл. Немає там ніколи зими. Вічно цвітуть квіти...

- То чому ж там найтяжче? – ще більше дивується Береза.

- Бо то не рідна земля, – каже найстарший Журавель, – бо немає там тебе, білокора Березо.

В. Сухомлинський

Текст 2

Відлітають журавлі

Був ясний осінній день. Тихо надворі, у повітрі пливуть павутинки. А в блакитному небі – ключ журавлів. Пролетіли журавлі над селом, потім повернулись, покружляли й знову полетіли. Але за селом, недалеко від лісу, сіли журавлі на землю. Довго сиділи, немов радились про щось. Чому це журавлі кружляли над селом, а потім сіли біля лісу? Бо вони вирушають у далеку дорогу. Летять у теплий край. Та хоч і теплий, але чужий. Бо батьківщина там, де народився, зріс і почав літати. Тож їм і тяжко розлучатися зі своєю вітчизною.

В. Сухомлинський

Текст 3

Земну кулю населяє 15 видів журавлів. Познайомтеся із деякими з них.

Американський журавель – найрідкісніший, на межі зникнення	Журавель чорношиїй гніздиться посеред болота, прямісінько на воді.
Японський журавель – найважчий серед журавлів. Відомий дивовижними танцями	Вінценосний журавель – має хапальні пальці, тому може ночувати на деревах
Індійський журавель – найвищий (до 180 см)	Райський (блакитний) журавель – селиться на гірських плато

Текст 4

Журавель посідає значне місце в житті українців. Цей птах є одним із символів весни. В народі кажуть: «Журавель прилетів – тепло приніс». За польотом птахів восени передбачають погоду: журавлі летять високо – зима ще далеко, а коли журавлі летять низько – зима вже близько.

Навесні цих птахів потрібно було називати веселиками, щоб не журитися протягом року.

«Журавлем» називають народний танець, у якому танцівники зображають журавля.

Журавель – це важіль для піднімання води з криниці.

Текст 5

В Україні проживають 2 види журавлів: сірий та степовий. Інколи в південних районах та Криму з'являється журавель білий. Детальніше з ними можна познайомитися, розглянувши таблицю.

Вид журавля	Маса тіла	Довжина тіла	Розмах крил	Звуки	Де живе
Журавель сірий – найчисленніший вид	4-7 кг	114-130 см	200-230 см	лунке «вік-крру-крру»	зволожені, болотисті місцевості, іноді луки і поля
Журавель степовий (красавка) – найменший серед журавлів	2-3 кг	90-100 см	165-185 см	голосне скрипуче «кри-кри»	відкриті місця з водоймами
Журавель білий – рідкісний гість в Україні	5-8 кг	120-140 см	230-260 см	мелодійний протяжний крик	відкриті зволожені місцевості

Текст 6

В Японії вважають, що журавлі – символ безсмертя, щастя і любові. На весільних накидках японських наречених зображений журавель, як символ довгого сімейного життя.

Зображають журавлів на листівках, гравюрах. Розгляньте картину Кійохари Юкінобу «Тисяча журавлів серед сосен і бамбука». Птахи означають стійкість і могутність, сосни – символ непохитності, бамбук – витривалості.

В Японії існує прикмета – той, хто складе 1000 паперових журавликів, той гарантує собі відмінне здоров'я.

Якщо захочете самостійно зробити паперового журавлика в техніці оригамі, подивіться майстер-клас з детальним показом за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=Pbu2mc1f-yE

Текст 7

Журавлі летять

Журавлі летять, курличуть,
Шлють останнє «прощавай!»,
Літечко з собою кличуть,
Забирають в теплий край.
Ой, як жалко мені літа
І журавликів моїх!
Та не буду я тужити,
Бо весною стріну їх.

Марія Познанська

Текст 8

На карті зеленим кольором позначено місця гніздування сірого журавля, а синім – місця його зимування. Птахи з України зимують у Північній Африці, Західній та Південній Азії.

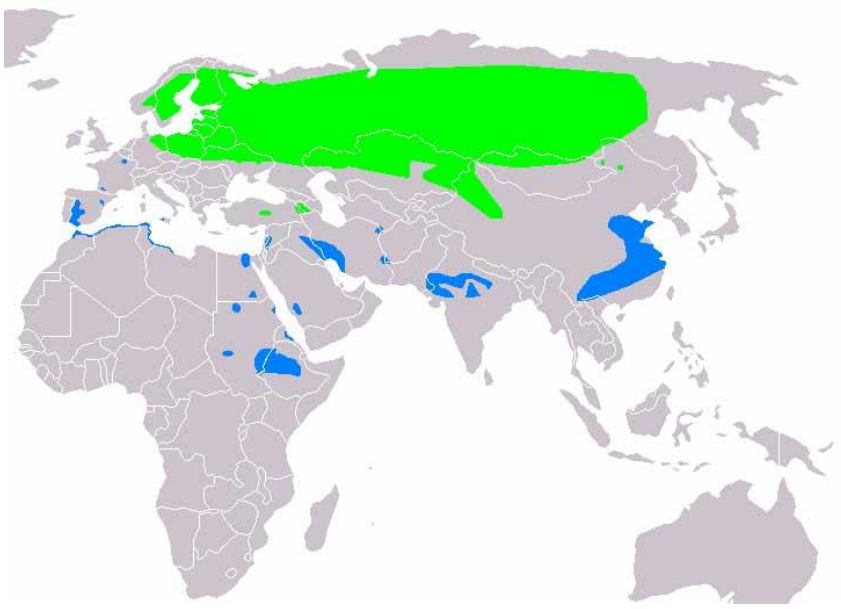

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Вибери та познач правильну відповідь умовним знаком.*

1) Журавлі:
__ відлітали у теплий край;
__ прилетіли з теплого краю;
__ перелітали на інше місце.
2) Журавлі розмовляли з:
__ дубом;
__ липою;
__ березою.
3) Дерево:
__ бідкалося;
__ раділо;
__ веселилося.
4) Журавлі сказали, що найтяжче їм:
__ долати далеку дорогу;
__ жити кілька місяців на теплій ріці;
__ спілкуватися між собою.
5) Птахи пояснили, що найтяжче тому, що:
__ то не рідна земля;
__ немає там гнізда;
__ вічно цвітуть квіти.

2. *Прочитайте переказ, написаний неуважним учнем. Відновіть потрібну послідовність. Запишіть зліва номери речень.*

__ Береза запитала, куди вони летять.
__ Чому це найтяжче?, – запитало дерево.
__ Береза поцікавилася, чи тяжка дорога і що найтяжче їм.
__ Осіннього вечора журавлі зупинилися на узліссі відпочити.
__ Птахи відповіли, що дорога справді важка, але найтяжче – жити на теплій річці Ніл.
__ - Тому що там немає рідної землі і тебе, білокора красуне, – відповів найстарший журавель.
__ Журавлі відповіли, що у теплі краї.

3. *Виберіть або напишіть свій заголовок, який найкраще підходить до* ***тексту1.***

__ Журавлі
__ Що найтяжче журавлям
__ Бесіда
__ _____

4. *Закінчіть речення.*

Головна думка цього оповідання:_____
_____
_____

5. *Доберіть синоніми до слів.*

Рідна – _____
Гомонять – _____
Осипається – _____

6. *Доберіть спільнокореневі слова*.

Береза –_____
Журавель –_____
Рідна – _____

7. *Доберіть антоніми до слів*.

Рідна – _____
Найстарший – _____
Найтяжче – _____

8. *Запишіть звукові моделі слів.*

Журавель _____
летять _____
Осінній_____

9. *Поміркуйте і напишіть, чому журавлі жалібно курличуть, коли летять у теплі краї.*

_____
_____

10. У якого журавля найдивовижніші танці?

_____

11. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Птахи з України зимують у Північній Африці, Західній та Південній Азії		
2	Найменший серед журавлів – красавка		
3	Народна прикмета: «журавлі летять низенько – зима ще далеченько»		
4	Народна прикмета: «журавлі летять низько – зима вже близько»		
5	Маса сірого журавля – 2-3 кілограми		
6	Японці вважають, що той, хто складе 1000 паперових журавликів, той гарантує собі відмінне здоров'я		
7	Важіль для піднімання води з криниці називають журавлем.		
8	Єдині серед журавлів птахи з хапальними пальцями – японський журавель		
9	Індійський журавель може досягати 180 сантиметрів, тому вважається найвищим.		
10	В Україні є багато білих журавлів.		
11	Найважчий серед журавлів – вінценосний журавель		
12	Розмах крил білого журавля – 165-185 сантиметрів		
13	Японці вважають, що журавлі – символ безсмертя, щастя і любові		
14	Довжина тіла білого журавля досягає 1 м 20 см – 1 м 40 см		
15	Журавель сірий видає лункі звуки «вік-крру-крру»		

12. *Визначте правильне завершення речення.*

Вислів «Стоїть, як журавель на варті» означає, що птах є символом…

__ сторожкості;

__ боязкості;

__ доброти.

Вислів «Ходить, як журавель по болоті» означає, що птах є символом…

__ безсмертя;

__ відлюдності;

__ любові.

«Журавлем» називають:

__ високу довгоногу людину;

__ невисоку повненьку людину;

__ невисоку худу людину.

13. *Підкресліть головні члени речення*.

Пролетіли журавлі над селом, потім повернулись, покружляли й знову полетіли.

14. *Вправа «Кола по воді».*

До кожної літери слова допишіть слова, що починаються з цієї літери. Утворені слова введіть у текст.

Ж – _____

У – _____

Р – _____

А – _____

В – _____

Л – _____

І – _____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

15. *Розберіть подані слова за будовою.*

Літечко

Осінній

Теплий

16. Напишіть, що вас найбільше вразило про журавлів.

_____

_____

_____

_____

КОМПЛЕКС 8

Текст 1

Ішла собі лісом Добра Людина. Дивилася на трави й квіти ласкавими очима. Не наступила на квіти, бо помітила їх. Ось підійшла Добра Людина до високої сосни. Побачила білочку. Білочка стрибала по гілках, а за нею гнався

якийсь рудий звірок. Добра Людина впізнала куницю. Це лютий білоччин ворог. Ось-ось куниця наздожене білку й розірве своїми лютими пазурами. З жалем і болем у серці глянула Добра Людина на бідолаху. Побачила білочка очі Доброї Людини, плигнула з дерева й сіла їй на плече. А зла куниця втекла в темний ліс. Погладила Добра Людина білочку та й сказала:

– Стрибай собі до свого дупла.

Глянула білочка вдячно Добрій Людині у вічі й пострибала додому. Дітки давно вже чекали на неї.

Вона й розповіла їм про Добру Людину.

В.Сухомлинський

Текст 2

Цікаві факти про білку

Факт 1. Ми вважаємо, що білки живуть лише на деревах. Але є ще й такий вид білки, як африканська земляна. Ці тваринки залюбки пересуваються по землі, живуть на відкритому просторі та риють нори.

Факт 2. Білки харчуються горішками, жолудями й насінням, які запасають на зиму. Також вони залюбки харчуються комахами, пташиними яйцями та навіть пташенятами.

Факт 3. Білки гарно стрибають. Вони можуть перестрибувати відстані до 5-7 м. А допомагає їй у цьому пухнастий хвіст та пружні подушечки лап.

Факт 4. У вимушених випадках вона може перепливати різноманітні водойми (насамперед, у пошуках харчів), Головне завдання для гризуна – уникнути намокання хвоста. Білка тримає хвіст високо над водою, адже під його вагою може потонути.

Факт 6. Білка – мила істота, яка нікому не шкодить. Але насправді білки переносять чимало інфекційних захворювань.

Факт 7. Білка добре звикає до людей, її навіть можна тримати вдома. У домашніх умовах білка може прожити до 12 років. А в природі, якщо вона досягла 3-4-річного віку вважається довгожителем.

Текст 3

Де живуть білки

Білки живуть практично скрізь, за винятком Австралії, острова Мадагаскар, полярних територій, Південної Америки і пустельної частини Африки.

Білки живуть виключно в лісах, там, де багато дерев, тому їх не зустріти в пустелях Африки. Дерева і білки – одвічні супутники. Більшу частину свого життя білки проводять саме на деревах. Легко по них лазять, стрибають з гілки на гілку.

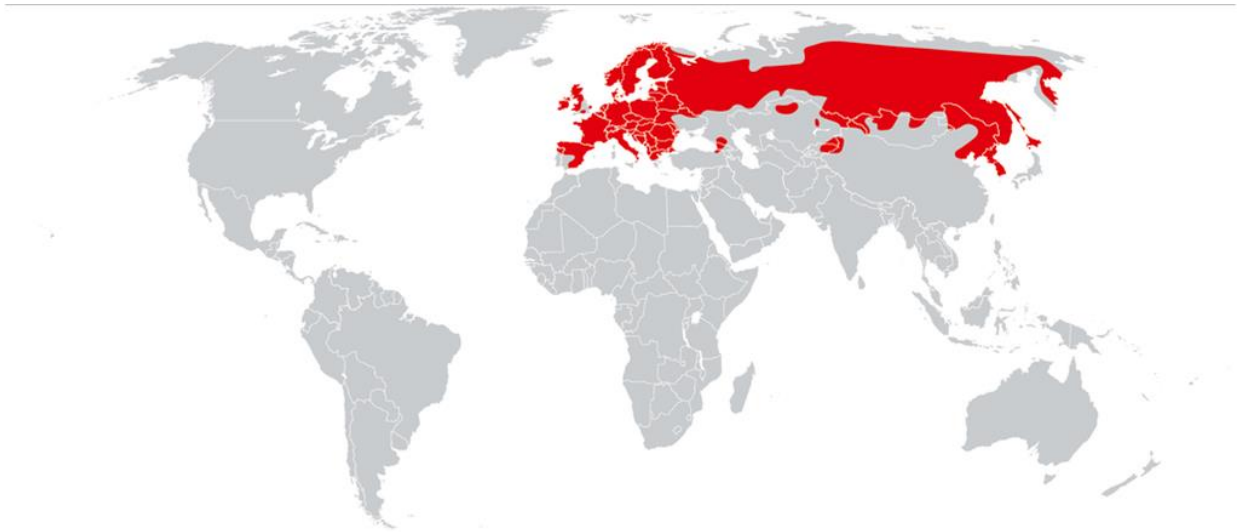

Текст 4

Що їдять білки

Чим харчуються ці милі звірята? Білки полюбляють ласувати лісовими горіхами, жолудями, насінням хвойних дерев: ялини, сосни, кедра. Їдять тварини гриби та різні зерна. Білка – всеїдна тварина, тому не проти поласувати і

різними жуками, жабами, ящірками і навіть пташенятами птахів. При неврожаї і голоді білка поїдає кору дерев, лишайники, кореневища і трав'янисті рослини.

Текст 5

Види білок

Всього на планеті Земля живе цілих 280 видів білок, які входять в 48 родів. Ось деякі з них.

Білка звичайна	Мешкає по всій Євразії від Ірландії до Японії. Має рудий окрас.	
Білка Аберта	Живе в хвойних лісах США та Мексики. Має шерсть сірого кольору. Її довжина становить 46-58 см.	
Вогняна білка	Живе у Венесуелі, має голову і вуха червоного кольору, завдяки чому і отримала свою назву.	
Червонохвоста білка	Мешкає в тропічних лісах Центральної і Південної Америки. Має яскравий червоний хвіст. ЇЇ розмір-30-50 см в довжину.	
Західна сіра білка	Найбільша білка в світі, вона має довжину тіла в 50-60 см. Має сріблясто-сіре забарвлення, а черевце у неї білого кольору. Живе в Мексиці і США, в дубових і хвойних лісах.	

Мишача білка	Найменша білка в світі, вона має всього лише 5-6 см в довжину.	

Текст 6

Гніздо білок побудоване з гілок і має кулясту форму. Усередині воно вистелене сухою травою та мохом. Білки можуть жити і у покинутих дуплах дерев, порожніх гніздах сорок або ворон. Гнізд у білки зазвичай декілька, і вона кожні 2-3 дні змінює їх.

Текст 7

Білочка восени

На гіллячках, на тоненьких,
Поки день ще не погас,
Сироїжки та опеньки
Білка сушить про запас.

Так нашпилює охайно,
Так їх тулить на сосні
І міркує: «А нехай-но
Ще побудуть тут мені!

Поки дні іще хороші,
Поки є іще тепло,
А як випадуть пороші,
Заберу їх у дупло.

Буде холодно надворі,
Сніг посиплеться з дубів,
Буде в мене у коморі
Ціла в’язочка грибів!»

Але білочці не спиться.
Дятел стукає: тук-тук!
Щоб не вкрала їх лисиця

Або хитрий бурундук.

Ліна Костенко

Текст 8

Білка на мапі України у назвах сіл

На карті України є 7 сіл, які мають назву Білка. Розташовані вони у шести областях України.

Область	Район	Кількість осіб
Сумська	Тростянецький	1610 осіб
	Овруцький	476 осіб
Житомирська	Коростенський	562 особи
Івано-Франківська	Городенківський	109 осіб
Одеська	Іванівський	919 осіб
Рівненська	Березнівський	1058 осіб
Львівська	Перемишлянський	1023 особи

Завдання

1. *Прочитайте оповідання і оберіть заголовок тексту. Запишіть його та поясніть свій вибір, починаючи речення за зразком.*

а) Білка і Добра Людина.

б) Рятівник білочки.

в) Білка і куниця.

Я вважаю, що оповіданню відповідає заголовок _____*, тому що* _____
_____
_____

2. *Прочитайте оповідання В.Сухомлинського. Дайте відповіді на питання, обравши правильні варіанти відповідей. Правильну відповідь позначте умовним знаком.*

1. Добра Людина йшла:

__ полем;

__ лісом;

__ по дорозі.

2. До якого дерева підійшла Добра Людина?

__ до дуба;

__ до берези;

__ до сосни.

3. За білкою гнався рудий звірок. Це була…

__ куниця;

__ лисиця;

__ видра.

4. Яким чином білочка врятувалася від свого ворога?

__ заховалася у дуплі;

__ перестрибнула на вище дерево;

__ плигнула з дерева й сіла на плече Добрій Людині.

3. *Доберіть та запишіть 3 спільнокореневі слова до слів «добра», «людина», «ліс». Позначте корінь у цих словах.*

Добра – _____

Людина –_____

Ліс – _____

4. *Закінчіть речення:*

*Головна думка цього оповідання:*_____

_____

_____

5. *Підберіть із тексту вірша «Білочка восени» 5 слів, в яких кількість букв і звуків однакова.*

_____

6. *Поміркуйте і напишіть, чому вчить нас це оповідання.*

_____

_____

_____

7. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

№	Твердження	Істинні	Хибні
1.	Добра Людина впізнала куницю		
2.	Білки живуть лише на деревах		
3.	Білки чудово плавають		
4.	Мишача білка – найбільша білка у світі		
5.	Дуже багато видів білок живуть в лісах острова Мадагаскар		
6.	Білка – всеїдна тварина		

7.	Добра Людина погладила білочку		
8.	Вогняна білка живе у лісах Карпат		
9.	На карті України є 10 сіл, які мають назву Білка		
10.	Білки живуть в пустелях Африки		
11.	Вогняна білка свою назву отримала від червоного кольору голови і вух		

8. *Оберіть варіанти розташування речень, щоб розповідь була послідовною. Правильну відповідь позначте умовним знаком.*

1) Білки можуть жити і у покинутих дуплах дерев, порожніх гніздах сорок або ворон.
2) Гніздо білок побудоване з гілок і має кулясту форму.
3) Гнізд у білки зазвичай декілька, і вона кожні 2-3 дні змінює їх.
4) Усередині воно вистелене сухою травою та мохом.

__ 1, 2, 3, 4;
__ 2, 3, 1, 4;
__ 2, 4, 1, 3;
__ 4, 2, 1, 3.

9. *Оберіть правильну відповідь та позначте її умовним знаком.*

1. Який вид білок вважається найменшим у світі?
__ мишача білка;
__ японська білка;
__ червонохвоста білка.
2. У якої білочки хвіст має яскраво червоне забарвлення?
__ японська білка;
__ західна сіра білка;
__ червонохвоста білка.
3. Яка білка має голову і вуха червоного кольору:
__ білка Аберта;
__ вогняна білка;
__ червонохвоста білка.

10. *Визначте і напишіть, в якому селі Білка проживає найменше жителів. Вкажіть район і область, в якому розташоване село.*

_____

КОМПЛЕКС 9

Текст 1

Зимового ранку пішла маленька Яринка до саду. Надворі був великий мороз. Ніде не видно пташок. Навіть горобців немає.

– Де ж горобці поховалися? – подумала Яринка.

Прийшла до хати, стала під стріхою. Почула, як там зацвірінчав горобець. А потім на землю впали крижані крапельки, мов маленьке намисто.

– Що воно таке? – подумала Яринка.

І здогадалася: це горобці плачуть від холоду, горобині сльози замерзають і падають додолу крижаним намистом.

Бідні горобчики!

Василь Сухомлинський

Текст 2

Горобе́ць ха́тній – найпоширеніший вид роду горобців, родини горобцевих. Це один із найвідоміших птахів, що живуть по сусідству із житлом людини (звідси і назва «хатній»). Його добре впізнають за зовнішнім виглядом і за характерним цвірінканням. Середня довжина тіла у дорослої особини - 16 см, вага до 40 грам.

Вікіпедія

Текст 3

Польови́й горобе́ць – близький родич хатнього горобця. Зустрічається на околицях міст та сіл, в покинутих селищах і поблизу від посівів зернових культур, садів і виноградників. У дикій природі живе у світлих лісах, чагарниках і степу. Дещо менший за хатнього горобця, відрізняється від нього коричневим капелюшком на голові, чорними плямами на білих щоках, меншим за розміром чорним «нагрудником» на горлі і комірцем білого пір'я з боків шиї.

Вікіпедія

Текст 4

Чим живляться горобці

Горобці живляться квітковими бруньками, ягодами, злаками, насінням дикорослих трав і сільськогосподарських культур, залишками продуктів харчування людей, іноді – комахами.

Дорослі особини живляться рослинною їжею, а своїх пташенят вони вигодовують комахами. Це обумовлено тим, що малюкам потрібно багато білка, для того, щоб набрати масу і подорослішати. У період вирощування діточок горобці винищують велику кількість шкідників, чим приносять велику користь.

Текст 5

Цікаві факти про горобців, про які мало хто знає

1. Горобець один з найпоширеніших птахів як в Україні, так і на Землі.

2. Горобці літають зі швидкістю 35-38 км/год, але переляканий горобець може розігнатися до 50 км/год! Він здійснює 13 помахів крилами в секунду. Тому політ триває не більше 15 хвилин, після чого птиці потрібен відпочинок.

3. На волі горобці живуть від 4 до 5-ти років. У неволі за хорошого догляду живуть довше.

4. За будівництво гнізда відповідальні самці. Для того, щоб утримувати своє пір'я в чистоті, горобець приносить у гніздо гілки рослин, що відлякують пухоїдів і кліщів. Це може бути полин, ромашка або петрушка.

5. Горобці – однолюби. Вони створюють сім’ю раз і на все життя.

6. Всього лише за тиждень життя вага пташеняти збільшується в 6 разів. А залишають вперше вони гніздо тільки на 10 день з дня народження.

7. Горобці люблять приймати пісочні ванни. Птахи повністю занурюються в пісок і чистять своє пір'я від паразитів.

8. До 60-х років у США не було жодного горобця. Туди їх переправили з Англії для полювання на гусениць.

9. Зір горобця в два рази гостріший людського.
10. Синій колір на горобця діє страхітливо.
11. Серце горобця стукає з частотою 650-860 ударів за хвилину. За цей же проміжок часу він вдихає і видихає 100 разів, але в морози частішає дихання його в три рази.
12. У птаха висока температура тіла – 44 градуси і швидкий обмін речовин, тому при відсутності їжі протягом 24 годин, він гине.

Текст 6

Пам’ятники горобцям

В знак подяки в деяких країнах світу встановлено пам'ятники горобцям. Перший монумент був встановлений в Бостоні в середині XIX століття, після того як птах, завезений з Європи для боротьби з гусеницями, врятував врожаї на полях і в садах.

У місті Барановичі (Білорусь) восени 2003 року на центральній площі з’явився пам’ятник горобцю. Вийшло красиво. Металевий горобець розміром з ворону сидить на півтораметровому постаменті.

Горобець-символ міста Ульм (Німеччина). За легендою, птах допоміг будівельникам міста. Будівельники спочатку звели ворота в місто і не змогли потім пронести через них колоди для будівництва. Один з них згадав, що розумна пташка-горобець проносить соломинки боком, а не впоперек.

Будівельники теж стали проносити колоди у ворота не впоперек, а боком, і місто Ульм було побудоване!

Вдячні жителі міста поставили пам’ятник горобцю на даху головного собору міста.

У Японії, у місті Токіо, є приємний нюанс міста – зграйка токійських горобчиків, які гріють душу городянам.

Текст 7

Прикмети про горобців і про погоду

1. Горобці купаються в калюжі – буде потепління.
2. Горобці в пилюці купаються – чекати дощу.
3. Голосно цвірінчать горобці під віконцем або на дереві в зимовий час – бути хуртовині або сильному снігопаду.
4. Пташки в’ють гнізда – холодів більше не буде.

Текст 8

Прислів’я та приказки

- Горобець маленький, а серденько має.
- Горобців боятися – проса не сіяти.
- Ліпше горобець у жмені, як журавель у небі.
- То стріляний горобець.
- Горобці крупу з'їли, а синиця в клітку попала.
- Не грати горобцеві з соколом.
- Старого горобця не підманиш

Текст 9

Фразеологічні звороти на приказки

- Горобців боятися – проса не сіяти – *ризиковано.*
- Би́ти з гарма́т по горобця́х – *затрачати великі зусилля там, де вони зайві, недоцільні.*
- Горобце́ві по коли́на – *неглибоко, зовсім мало.*
- Дава́тися як горобе́ць на поло́ву – *дозволяти себе ошукувати, піддаватися обману.*
- Горобе́ць у ро́ті не наслідив – *бути дуже голодним.*

❖ Стріляний горобе́ць – *досвідчена, бувала людина, яку важко перехитрити, обдурити.*

Текст 10

Всесвітній день горобців

Всесвітній день горобця відзначають 20 березня, починаючи з 2010 року. Цей день був започаткований з ініціативи індійських і британських орнітологів. Тому

Цей день – це нагадування про птахів, яким ще не загрожує зникнення, але не варто забувати про те, що вони також вразливі, як і все живе на планеті Земля.

Ці маленькі пташки потребують допомоги, адже вони гинуть від морозів та відсутності їжі, стають жертвами домашніх котів і яструбів, потрапляють під колеса автомобілів.

Пам’ятаймо про це!

Текст 11

Цікаво знати, що в Україні 12387 носіїв прізвища Горобець.

Назва міста	Кількість носіїв
Київ	741
Дніпро	433
Харків	292
Кривий Ріг	174
Запоріжжя	176
Полтава	144

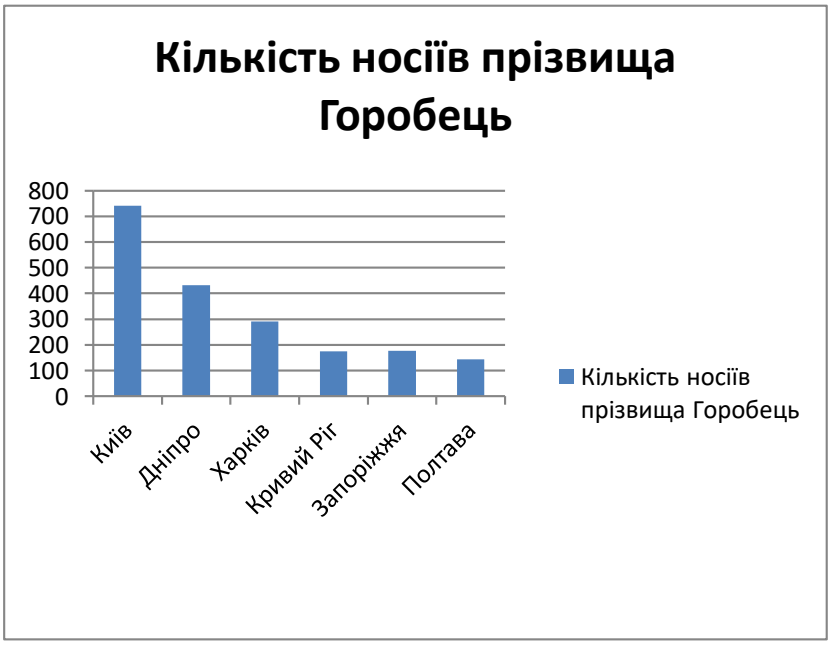

Текст 12

ГОРОБЦІ ПРО ЛІТО МРІЮТЬ

Сніг мете, кущі біліють,
Горобці про літо мріють.
Змерзли, та куди ж подітись?
Краще б їм на сонці грітись,
Десь на лаві в парку сісти,
Хлібних крихіт попоїсти,
Дощик весело зустріти,
Із калюжі воду пити,
На асфальті пострибати,
Поцвірінькать-поспівати.
Сніг мете, кущі біліють,
Горобці про літо мріють.

Григорій Грайко

Завдання

1. *Прочитайте казку і оберіть заголовок тексту. Запишіть його та поясніть свій вибір, починаючи речення за зразком.*

а) Це горобці плачуть від холоду;
б) Бідні горобчики!;
в) Крижані крапельки.

Я вважаю, що казка називається _____, тому що _____
_____
_____

2. *Випишіть з тексту казки 4 дієслова минулого часу і доберіть до них відповідні дієслова теперішнього і майбутнього часу.*

_____
_____
_____
_____

3. *Випишіть з вірша 3 дієслова теперішнього часу і доберіть до них неозначену форму дієслова*

_____
_____
_____

4. *Поєднайте кожен числівник з одним із поданих іменників та запишіть їх.*

1, 2, 16, 70, 24.

Горобець, хата, крапелька, намисто, пташка.

_____
_____

5. *Доберіть по 2 іменники до прикметників:*

Крижана _____
Крижаний _____
Крижане _____
Крижані _____

6. *Виправте помилки у деяких словах речень. Запишіть речення.*

Горобе́ць ха́тній – найпоширініший вид роду горопців. Польови́й горобе́ць – блиський родич хатного горобця. Зустрічаєця на околицях населиних пунктів.

_____
_____
_____
_____
_____

7. *Дайте відповіді на питання, обравши правильні варіанти відповідей. Правильну відповідь позначте умовним знаком.*

1. Яка середня довжина тіла у дорослої особини горобця хатнього?
__ 17 см;
__ 16 см;
__ 18 см.
2. Горобці літають зі швидкістю:
__ 35-38 км/год;
__ 40-45 км/год;
__ 30-35 км/год.
3. За будівництво гнізд у парі горобців відповідальні:
__ самка;
__ самець;
__ самка і самець.
4. В якій країні до 60-х років не було жодного горобця?
__ у США;
__ в Англії;
__ у Франції.
5. Яку температуру тіла мають горобці?
__ 44 градуси;

__ 38 градусів;
__ 36 градусів.

8. *З'єднайте фразеологічні звороти з їх поясненнями.*

Горобців боятися – проса не сіяти		*затрачати великі зусилля там, де вони зайві, недоцільні.*
Горобцéві по колíна –		*дозволяти себе ошукувати, піддаватися обману.*
Горобéць у рóті не наслідúв		*ризиковано.*
Бúти з гармáт по горобця́х		*досвідчена, людина, яку важко перехитрити, обдурити.*
Стрíляний горобéць		*бути дуже голодним*
Давáтися як горобéць на полóву		*неглибоко, зовсім мало.*

9. *Розв'яжіть задачу.*

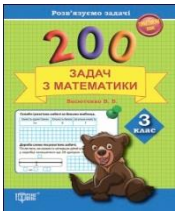

У Києві проживає 741 людина, яка носить прізвище Горобець, у Дніпрі – 433 носії цього прізвища, а у Харкові – 292 людини мають прізвище Горобець. На скільки менше людей з даним прізвищем у Харкові, ніж у Києві і Дніпрі разом?

_____
_____

10. *Підберіть із прислів'їв та приказок про горобців 5 слів, у яких кількість букв і звуків однакова.*

_____
_____

11. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

№ з/п	Твердження	Істинні	Хибні
1.	Переляканий горобець може розігнатися до 50		

	км/год		
2.	У Полтаві 433 носії прізвища Горобець		
3.	Серце горобця стукає з частотою 650-860 ударів за хвилину		
4.	У Японії, у місті Токіо Вдячні жителі міста поставили пам'ятник горобцю на даху головного собору міста		
5.	Всесвітній день горобця відзначають 20 березня		
6.	Горобці живляться квітковими бруньками		
7.	Горобці створюють декілька сімей за життя		
8	Горобці люблять приймати пісочні ванни		
9.	За будівництво гнізда відповідальні самці		
10.	За легендою, горобець допоміг будівельникам міста Ульм (Німеччина)		
11.	У Запоріжжі більше носіїв прізвища Горобець, ніж у Харкові		
12.	Найменша кількість носіїв прізвища Горобець серед зазначених міст у Полтаві		
13.	Пташки в'ють гнізда – холодів більше не буде		
14.	Зір горобця в два рази гостріший людського		
15.	Горобці купаються в калюжі – буде похолодання		
16.	У місті Барановичі (Білорусь) на центральній площі стоїть пам'ятник горобцю		
17.	Своїх пташенят горобці вигодовують комахами		

12. *З поданих слів складіть і запишіть речення. Підкресліть головні члени речення. Над кожним словом позначте частину мови.*

Один, Україні, Горобець, з, птахів, найпоширеніших, в.

4 до 5-ти років, На, горобці, волі, живуть, від.

Ванни, Горобці, приймати, люблять, пісочні.

20 горобця, березня, день, Всесвітній, відзначають.

_____

_____

_____

КОМПЛЕКС 10

Текст 1

КУДИ ПОСПІШАЛИ МУРАШКИ

На дереві сиділа Білочка. Вона їла горішок. Смачний, бо аж очі заплющила. Крихітка горішка впала на землю. За нею друга, третя. Чимало крихіток упало додолу.

А стежечкою між травою бігла Мурашка. Поспішала по їжу маленьким мурашенятам. Вона прямувала на баштан: чула, що там є багато солодких крихіток кавуна. Раптом чує – падають з дерева крихітки горішка. Покуштувала Мурашка – горішок запашний і смачний.

Понесла вона крихітку горішка до мурашника, розповіла сусідам: «Біжімо, мурашки, по горішки!»

Зібралися мурашки в дорогу. А дітки Муращині їдять крихітку, що принесла мама, діляться з іншими. Всім діткам у мурашнику вистачило, ще й залишилося. А мурашки вже під великим деревом. Зібрали крихітки й понесли додому. Вистачить їжі на цілу зиму.

В. Сухомлинський

Текст 2

Мурашина хатка

У мурашнику багато малят. Ось мурашка біжить, поспішає додому, несе крихітку солодкого кавуна. Входить до своєї хати. У ліжку лежить мале. Мурашка їсть солодкий кавун. Потім випускає з рота солодкий сік і дає малюку. Воно їсть солодкий сік, смакує. Наївшись, мале спить, а мурашка біжить у пошуках їжі. Треба заготувати більше харчів на зиму.

В. Сухомлинський

Текст 3

Мурахи поширені усім світом, за винятком Антарктиди і деяких віддалених островів. Живуть вони великими сім’ями в мурашниках, які влаштовують у ґрунті, деревині, під камінням. Існують види, які мешкають в гніздах інших мурах, мурахи − «рабовласниці», що утримують у своїх кублах «рабів» – мурах інших видів. Низка видів пристосувалася до проживання в оселях людини. Також існують види, колонії котрих ведуть кочовий спосіб життя.

Народ поважає мурах за працьовитість, любить спостерігати за ними. За народними прикметами, – «мурашки поспішають у гнізда, ховаються на дощ, грозу, вітер», «великі мурашники восени – на холодну зиму»

Вікіпедія

Текст 4.

Цікаві дані про мурах

1. Одним з перших дослідників, який у своїх наукових працях описав суспільне життя мурах, був ентомолог Еріх Васманн.
2. Мірмекологія – наука про мурах.
3. У світі понад 14 000 видів мурах.
4. В Україні визначено понад 146 сучасних видів мурах.
5. Громади мурах живуть на чолі з королевою, функція якої заклади яйця.
6. Робочі мурахи завжди в пошуках їжі, піклуються про потомство королеви, проводить роботи на гнізді, виконують функцію захисту співтовариства, а також виконують безліч інших обов'язків.
7. Мурахи мають надлюдську силу. Вони можуть переносити вантажі майже у 100 більші, ніж вони самі важать.
8. У мурах відсутні вуха. Але вони вловлюють вібрації.
9. Мурахи займаються фермерством: розводять тлю, яку потім лоскочуть, щоб вона виділяла солодкий нектар.
10. Деякі види мурах нападають на інших і заставляють полонених працювати на себе.
11. Мурах називають «санітарами» лісу не дарма. П’яти мурашників на гектар лісу достатньо, щоб захистити дерева від комах-шкідників.

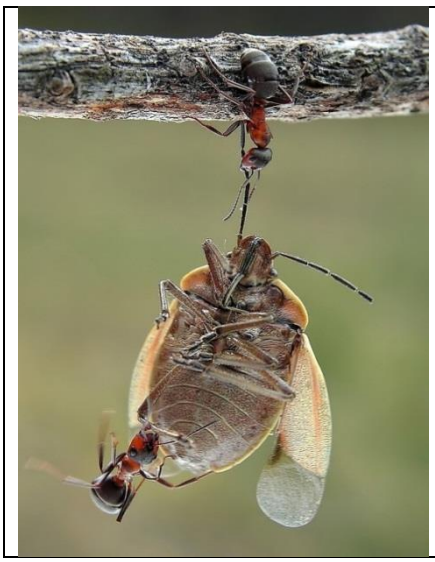

Текст 5

Ознайомтеся із деякими видами мурах.

Руді лісові мурахи		Живуть в лісах, будують мурашники у вигляді пірамід висотою до 2 метрів	Розмір до 6 мм Їжа: яйця шкідників, личинки, гусінь, дорослі комахи
Бурі мурахи		Свої житла будують в землі, під камінням і поваленими деревами.	розмір до 14 мм. Їжа: комахи, насіння, сік рослин, «медяна» роса, яку виділяє тля
Чорні садові мурахи		Гнізда будують у деревині. Їх багато там, де є засохлі дерева.	Розмір: близько 4 мм. Їжа: комахи та фрукти, медяна роса, яку виділяє тля.
Домашні або фараонові мурахи		Живуть у людських житлах в темних вологих місцях в простінках, фундаменті, за плінтусами.	Розмір: до 2 мм
Мурахи-женці		Живуть там, де є волога. Гнізда до 10 м глибини.	Розмір: до 4-9 мм Їжа: зерно, яке набухло від вологи і розмелене щелепами мурах у борошно.
Мурашки-листорізи		Живуть півдні США, у Центральній та Південній Америці.	Розмір: до 16 мм Їжа: гриби, які самі вирощують.

		З розжованого і змішаного зі слиною листя дерев роблять добриво для росту грибів.	
Гігантський мураха		Житла розташовуються під землею	Розмір: до 33 мм

Текст 6

Одними із найстрашніших вважають блукаючих мурах, які живуть у тропіках. Вони – сліпі, не будують гнізд і весь час кочують з місця на місце, як правило, вночі або в сутінках.

Колони цих мурах розтягуються на сотні метрів, а іноді навіть на кілометри. Вони пожирають на своєму шляху все живе. Нелегко втекти від них! Якось блукаючі мурахи «загризли» леопарда в клітці. Їх панічно бояться домашні тварини, люди і навіть слони.

Почувши крики птахів, які супроводжують цих мурах, жителі поспіхом залишають села, забираючи з собою домашніх тварин. Після нашестя мурах у селі не залишається ані клопів, ані тарганів, ані мишей і щурів.

Колосок

Текст 7

Мурахи – всюдисущі. Вони живуть на усіх материках, крім Антарктиди, у лісах, на полях, у садах, на луках, болотах, в пустелях, у будинках та під землею. Розгляньте таблицю, у якій представлена кількість видів мурах, які живуть на деяких материках.

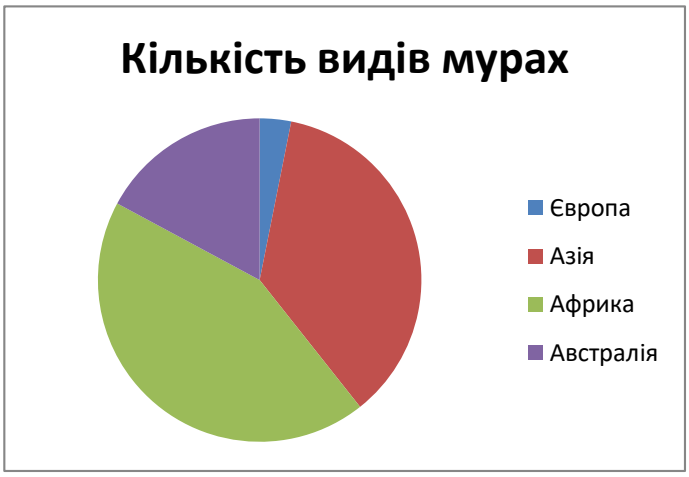

Материк	Кількість видів
Європа	180
Азія	2080
Африка	2500
Австралія	985

Текст 8

Чи знаєте ви, що за мурашником можна визначити сторони світу. Він завжди знаходиться з південного боку дерева, бо там тепліше. Якщо ж мурашник розташований подалі від дерев, його південна сторона пологіша, щоб більша площа «даху» освітлювалася сонцем.

Пізньої осені та взимку життя мурашника завмирає. В цей час мурахи особливо беззахисні, тому для охорони мурашників влаштовують конусоподібні накриття з металевої сітки чи просто з гілок, а навесні їх забирають.

Колосок

Текст 9

Для будівництва мурашника мурахи ретельно обирають місце. Воно повинно мати тінь, вологість та вентиляцію. Для будівництва мурахи використовують траву, листя, кору, землю тощо, які склеюють так званим мурашиним клеєм. Будуть житла мурашки цілодобово, збільшуючи мурашник як у висоту, так і в глибину. Більша частина мурашника знаходиться під землею. У ній багато ходів, комірок, у яких знаходяться яйця мурах, личинки, запаси їжі тощо.

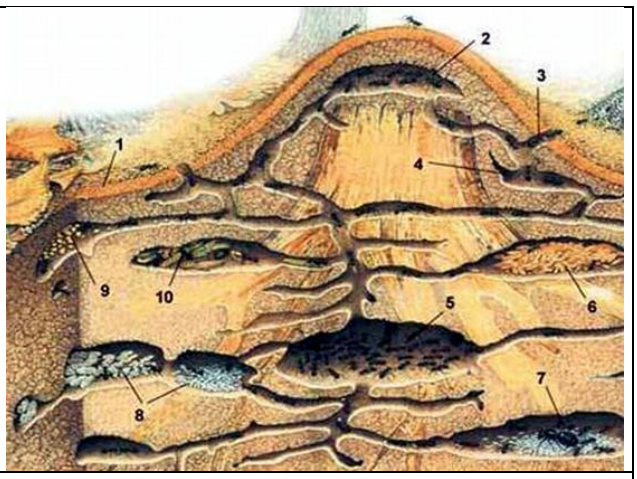

1 – хвоя, гілочки;
2 – «Солярій»;
3 – вхід
4 – кладовище
5 – камера для зимівлі;
6, 9, 10 – камери для зберігання запасів, тлі
7 – палата королеви;
8 – дитячий садок

Текст 10

Про мураху

Бідкалась мала мурашка:

Нести їй поклажу важко!
Через горбик та ярок
Тягне в дім свіжий листок,
Щоб родина поживилась,
Сил набралася з листка.
Тож малеча і трудилась,
Хоч і дрібна отака!

Ірина Кримська

Текст 11

Про мурашок

Ось мурашки зі стежинки
Тягнуть довгий патичок,
Бо будують всі хатинку
Для дорослих й діточок.
Черешки зібрали з листя,
Із ялини голочки –
Облаштовують обійстя
І натхненно, й залюбки.
Скрізь у них кипить робота,
Помагають всі усім,
В діях злагода й турбота –
Величезний буде дім!
Буде затишок і простір,
Кожен матиме куток,
Оселитись зможуть гості,
Закружляти свій танок.
Всі залучені до справи,
Свою ношу кожен взяв.
Я дивлюся, як мурашник
Поміж трав новий постав,
Як святкує новосілля
Мурашиний увесь рід,
І міркую, що зусилля
Гуртувати й людям слід.

Олександр Яворський

Завдання

1. *Прочитайте питання та варіанти відповідей. Вибери та познач правильну відповідь умовним знаком.*

1) Мурашка прямувала на
__ луг;
__ баштан;
__ дерево.

2) Білка їла
__ грибок;
__ жолудь;
__ горішок.

3) Мурашка поспішала
__ по корм маленьким мурашатам;
__ по листочок;
__ у гості до інших мурах.

4) Крихітки, які падали з дерева були
__ великими і пахучими;
__ смачними і запашними;
__ маленькими і кислуватими.

5) Про свою знахідку мурашка
__ розповіла сусідам;
__ нікому не сказала;
__ сказала лише своїм дітям.

6) Зібраних мурашками крихіток
__ вистачить тільки мурашкиним дітям;
__ вистачить усім на зиму;
__ вистачить одній мурашці.

2. *Визначте жанр тексту 1:*
__ оповідання;
__ казка.

3. *Напишіть, яка, на вашу думку, в тексті 1 міститься неправдива інформація?*

_____
_____
_____

4. *Оберіть варіанти розташування речень, щоб розповідь була послідовною. Правильну відповідь позначте умовним знаком.*

1. Буде, що їм їсти цілу зиму.
2. Тим часом Мурашка бігла стежкою на баштан за солодкими крихітками кавуна.
3. На дереві сиділа білка і їла смачний горішок, а крихти падали додолу.
4. Раптом почула, як з дерева падають крихти.
5. Усі крихітки горішка зібрали мурашки.
6. Спробувала: дуже смачно.
7. Принесла запашну їжу своїм діткам і сусідам розповіла.

__ 3 4 6 7 1 2 5
__ 3 2 4 6 7 5 1
__ 2 3 5 4 6 1 7

5. *Виберіть заголовок, який найкраще підходить до* ***тексту1.*** Обґрунтуйте свій вибір.

__ Білочка
__ Їжа для малят
__ Куди поспішали мурашки
__ _____
_____

6. *Закінчіть речення.*

Головна думка тексту 1:_____
_____
_____

7. *Доберіть синоніми до слів.*

Мураха – _____
Поспішала – _____
Крихти – _____

8. *Доберіть спільнокореневі слова*.

Мураха – _____
Сім'я –_____
Крихти – _____

9. *Доберіть антоніми до слів*.

Південний – _____
Солодкий – _____
Пізній – _____

10. *З тексту 3 випишіть дієслова, вжиті у теперішньому часі. Допишіть до них дієслова в неозначеній формі.*

_____
_____
_____
_____
_____

11. *З вірша Ірини Кримської «Про мураху» випишіть 4 дієслова, вжиті у минулому часі. Допишіть відповідні дієслова у теперішньому і маубутньому часі.*

_____
_____
_____
_____

12.*Поміркуйте і напишіть, чому потрібно оберігати мурашники в лісі.*

_____
_____

13. *Запишіть коротку відповідь.*

Які мурахи будують гнізда у деревині, особливо в засохлих деревах?

_____

14. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Мірмекологія – наука про мурах.		
2	Більша частина мурашника знаходиться над землею		
3	Мурашник знаходиться з північного боку дерева.		
4	Мурахи живуть на усіх материках, крім Антарктиди		
5	В Африці нараховується більше видів мурах, ніж в Азії		
6	Блукаючі мурахи живуть у тропіках, сліпі, не мають постійного місця проживання,		
7	Фараонові мурахи живуть у людських житлах в		

	темних вологих місцях.		
8	Мурахи-женці із змішаного зі слиною листя дерев роблять добриво для росту грибів		
9	Мурашки-листорізи їдять зерно, яке набухло від вологи і розмелене ними у борошно.		
10	Гігантський мураха може досягти розміру 3см3мм		
11	Для будівництва мурашника мурахи використовують траву, листя, кору, землю.		
12	Зверху мурашник вкритий хвоєю і гілочками		
13	Мурахи здатні переносити вантажі у десятки разів важчі за них самих		
14	Мурахи мають вуха.		
15	Деякі види мурах мають «рабів», яких заставляють працювати на себе		
16	Мурашок називають «санітарами лісу»		

15. *Який висновок ви зробили після читання вірша Олександра Яворського «Про мурашок»?*

_____
_____
_____

16. *Вправа «Кола по воді».*

До кожної літери слова допишіть слова, що починаються з цієї літери. Утворені слова введіть у текст.

М – _____
У – _____
Р – _____
А – _____
Х – _____
А – _____

_____
_____
_____
_____
_____

17. *Зазначте умовним значком правильну відповідь.*
Народ вважає мурашок символом
__ працьовитості;
__ любові;
__ безладу.
Вислів «мура́шки бі́гають за (по́за) спи́ною» про
__ людину, яка багато балакає;
__ невпевнену в собі людину;
__ відчуття холоду, страху від несподіванки, сильного переляку.17.

18.*Поміркуйте і напишіть, чому мурашок називають «санітарами лісу»?*
_____
_____
_____

19. *Підкресліть головні члени речення.*
Ось мурашка біжить, поспішає додому, несе крихітку солодкого кавуна.

20. *За допомогою діаграми Вена порівняйте рудих лісових та чорних садових мурах.*

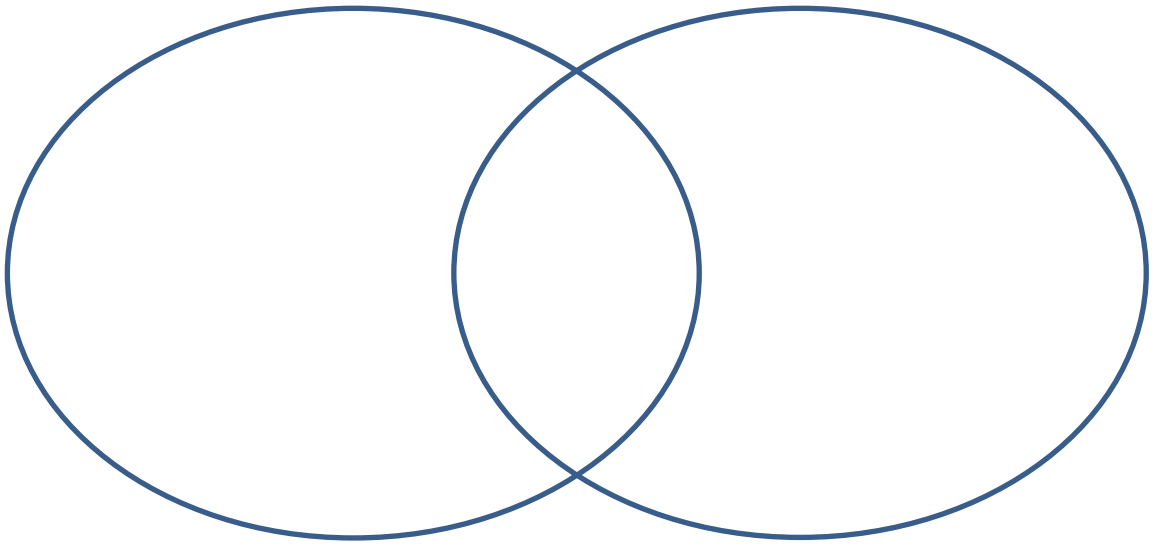

21. *Напишіть, що найбільше вас вразило про мурашок.*
_____
_____
_____
_____

22. Визначте, на скільки більше чи менше є видів мурах в Африці у порівнянні з Європою та Азією разом.

КОМПЛЕКС 11

Текст 1

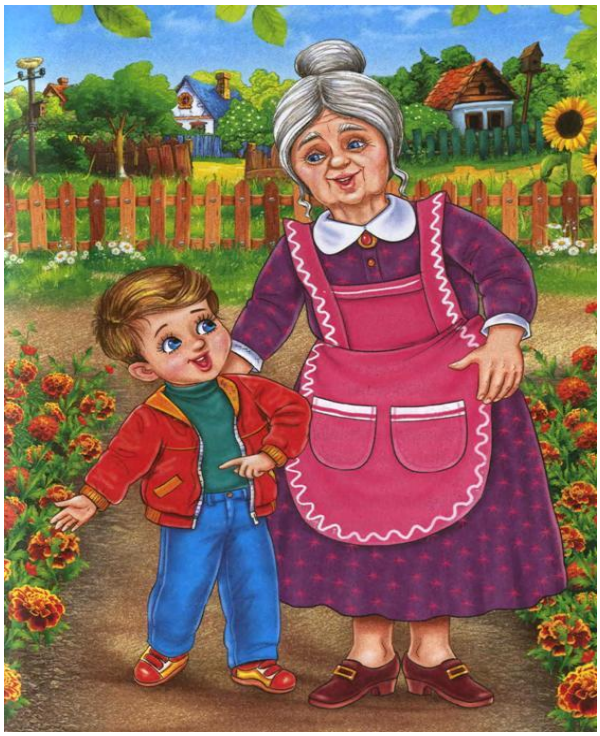

Тихий осінній вечір. Заходить сонце. У блакитному небі – ключ журавлів. Наша бабуся сидить на лавці біля тину, дивиться на захід сонця.

Я питаю:

– Бабусю, скажіть, для чого людина живе на світі? Бабуся всміхнулася й каже:

– Щоб жити вічно.

Я не міг цього збагнути. Як це – жити вічно? Бабуся каже:

– Ходімо до саду.

Пішли ми до саду. Там доцвітали чорнобривці. Бабуся зібрала жменьку сухого насіння квітів, зав'язала у вузлик.

– Почекай до весни, – зрозумієш, – сказала вона й поклала вузлик із насінням чорнобривців у сухий куточок.

Настала весна. Ми з бабусею посіяли на грядці насіння. Зійшло, піднялося, зацвіло. Які вони красиві, ці чорнобривці. Кращі, ніж восени.

– Ось і людина живе, щоб вічно жила її краса, – сказала бабуся. – Батьки живуть, щоб виховувати дітей. А діти потім народжують своїх дітей, щоб вічно жив людський рід.

– А для чого живе людський рід? – знову питаю я.

– Для щастя.

В.Сухомлинський

Текст 2

Чорнобри́вці (Tagetes), оксамитець, повняки – рід однорічних трав'янистих рослин родини айстрових. Латинська назва рослини пішла від імені онука давньоримського бога Юпітера — Тагеса. Тагес, або Тагет умів пророкувати майбутнє і був доволі привабливим.

Рослина утворює щільні кущі різної висоти. Існують різновиди від 20 до 120 сантиметрів заввишки. Квіти рослини мають різні відтінки від світло-жовтих до насичено жовтогарячих і коричневих. Цвітуть в Україні – від червня до жовтня. Квіти мають специфічний аромат, запилюються комахами.

Плід – щільно сплюснутий, видовжений. В одному грамі насіння від 280 до 700 насінин. Існує 59 видів чорнобривців, у тому числі в Україні – 3 види: чорнобривці прямостоячі, чорнобривці розлогі, чорнобривці вузьколисті.

Вікіпедія

Текст 3

Цікаво знати, що …

1. Чорнобривці – один з українських народних символів.
2. Квіти чорнобривців володіють сильним своєрідним запахом.
3. Де ростуть чорнобривці, там зазвичай менше всього скупчення різних шкідників і паразитів.
4. Чорнобривці ростуть практично на будь-яких ґрунтах.
5. Квіти цвітуть майже до морозів.
6. Батьківщина рослини – Центральна Америка, зокрема Мексика.
7. Чорнобривців жартома називають улюбленими квітами ледачих садівників.
8. В Європу з Мексики чорнобривці були завезені в XVI столітті.
9. У Мексиці сухі букетики цих квітів розвішують у домі для відлякування настирних мух.
10. Чорнобривці – це натуральний природний барвник для тканин.

Текст 4

Цілющі властивості чорнобривців

Чорнобривці – дуже корисні, мають цілющі властивості. В Китаї – це «квітка десяти тисяч років», є символом довголіття. У Великобританії їх називають «золотом Мері». В Німеччині вони отримали назву «студентські квіти». В Росії за бархатистість пелюсток їх називають «бархатками». А в Україні ці сонячні квіти

більше відомі під назвою «чорнобривці».

Настій із цієї рослини допомагає лікувати підшлункову залозу, цукровий діабет, покращує стан судин, а також заспокоює нервову систему, зміцнює імунітет. Вживання такого напою сприяє підвищенню стійкості організму до простудних та вірусних захворювань і різного роду мікроорганізмів.

Текст 5

Чорнобривці у кулінарії

Ці квіти використовуються кулінарами латиноамериканських країн, де їх додають майже в усі страви. Чорнобривці – це один із улюблених пряноцій національної грузинської кухні. Там вони відомі під назвою «імеретинський шафран». У їжу додають добре просушені і розтерті в порошок квіти для різних супів, овочевих закусок, до м'яса та квасолі.

Порошок із чорнобривців використовують і як харчовий барвник для забарвлення вершкового масла, сирів, деяких напоїв. Чорнобривці додають в компоти і киселі, які підсилюють не лише аромат, але й мають лікувальні властивості.

Текст 6

Чорнобривці – квіти Батьківщини

Наші предки завжди вважали Україну батьківщиною чорнобривців. Тут їх люблять і цінують по-особливому. Це квітка материнства, доброти, щедрості.

Де б ви не були, куди б не закинула вас доля, але якщо у вас під вікном буде рости кущик чорнобривців, ви завжди будете пам'ятати і рідну домівку, і свою матір, і рідний край.

Для матерів чорнобривці – символ синівської чоловічої сили, святості, чистоти, хлоп'ячої краси й добра.

Тому, мабуть, недаремно ці квіти дуже любив Василь Олександрович Сухомлинський.

Текст 7

Види чорнобривців

Чорнобривці прямостоячі У квітів цього виду розлогі кущі висотою до 1 м 20 см. Головний пагін яскраво виражений і дивиться вгору. Діаметр суцвіть від 5 до 13 сантиметрів. Період цвітіння починається в кінці червня або початку липня і закінчується з першими заморозками. Батьківщина прямостоячих чорнобривців – Південна Мексика	
Чорнобривці променисті Інші назви виду: мексиканський естрагон, іспанський тархун. Це багаторічна рослина, кущі якої від 40 до 80 сантиметрів. У неї вузькі зелені листочки до 7 см 5 мм. Квіти золотисті, простої форми, діаметр до 1 см 5 мм. Чорнобривці квітнуть з початку червня до кінця вересня. З висушених квіток отримують прекрасний харчовий барвник	
Чорнобривці відхилені Ці рослини мають сильно розгалужені стебла, висота яких від 15 до 60 сантиметрів. Суцвіття кошики цих квітів виростають до 4-6 сантиметрів в діаметрі. Інтенсивне цвітіння спостерігається протягом липня і серпня. Батьківщина відхилених чорнобривців – гори Мексики	
Чорнобривці тонколисті З цих однорічних рослин утворюються невисокі, компактні кущі чорнобривців, висота яких від 20 до 50 см. У квітів - п’ятипелюстковий кошик, діаметром від 15 до 30 мм. Цей вид чорнобривців починає цвісти на початку червня і закінчує цвітіння,	

коли температура падає до 1-2° тепла	
Чорнобривці Леммона Друга назва – чорнобривці лимонні. У дикій природі ці чорнобривці ростуть у гірських районах США і на півночі Мексики. Кущі досягають висоти 120 см. Запах цієї рослини порівнюють із запахом мандаринів. Чорнобривці приваблюють безліч метеликів, які постійно кружляють над квітками	

Текст 8

Чорнобривці-гіганти

До них відносяться рослини, які досягають висоти від 90 см до 120 см. Найчастіше чорнобривці-гіганти зустрічаються серед прямостоячих рослин. Найбільш відомі сорти гігантських чорнобривців.

«Золотий Долар»	«Лемон Куїн»	«Апельсин»

Текст 9

Чорнобривці-карлики

Ці рослини представлені сортами, висота яких не перевищує 20 сантиметрів.

«Гармонія»	«Мімімікс»	«Лунас Оранж»
		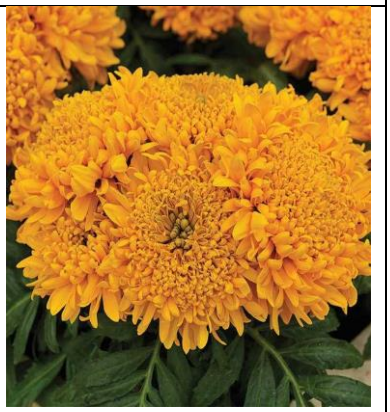

Текст 10

Де ростуть чорнобривці?

Сьогодні чорнобривці можна зустріти практично у всіх країнах Європи, Азії, Африки і Південної Америки. У дикій природі чорнобривці ростуть в Іспанії, Португалії, Франції, Німеччині, Данії, Швеції, Польщі, Білорусі, Росії. Зустрічаються ці квіти і в Індії, Пакистані, Китаї. Але найбільший ареал зростання відзначається в Перу, Чилі, Венесуелі, Парагваї та інших країнах Південної Америки, а також на території Мексики.

Текст 11

Золотоноша – край чорнобривців

Традиційно на початку осені, 8-9 вересня, в місті Золотоноші Черкаської області проходить Всеукраїнський фестиваль чорнобривців. Щороку місто буквально потопає у чорнобривцях. Цими українськими квітами дійсно засіяні всі вулиці, двори та клумби міста.

Перший фестиваль відбувся в 2013 році. З кожним роком свято все більше розширює свої кордони.

Щороку відвідують фестиваль не тільки гості з усіх куточків України, а й делегації з США, Іспанії, Словаччини та Німеччини.

Текст 12

Чорнобривці на полотнах художників

	Олена Бражник **«Чорнобривці та перець», 2016**

	Володимир Титуленко **«Чорнобривці», 2012**
	Анатолій Жежер **«Чорнобривці»**

Текст 13

Чорнобривці

Чорнобривців насіяла мати
у моїм світанковім краю.
Та й навчила веснянки співати
про квітучу надію свою.

Як на ті чорнобривці погляну,
бачу матір стареньку,
бачу руки твої, моя мамо,
твою ласку я чую, рідненька.

Я розлуки і зустрічі знаю.
Бачив я і в чужій стороні
чорнобривці із рідного краю,
що насіяла ти навесні.

Як на ті чорнобривці погляну,
бачу матір стареньку,
бачу руки твої, моя мамо,

твою ласку я чую, рідненька.
Прилітають до нашого поля
із далеких країв журавлі.
Розцвітають і квіти, і доля
на моїй українській землі.
Як на ті чорнобривці погляну,
бачу матір стареньку,
бачу руки твої, моя мамо,
твою ласку я чую, рідненька.

М. Сингаївський

Завдання

1. *Прочитайте казку і оберіть заголовок тексту. Запишіть його та поясніть свій вибір, починаючи речення за зразком.*

а) Чорнобривці.
б) Бабусині чорнобривці.
в) Життя для щастя .

Я вважаю, що казка називається _____, тому що _____
_____

2. *Знайдіть у текстах слова з подвоєними буквами.*

_____*нн*_____ _____*вв*_____
_____*нн*_____ _____*тт*_____
_____*нн*_____ _____*чч*_____

3. *Пограйте з буквами. Заповніть пропуски. Доберіть з текстів слова, з кінцівкою –ий, --ти,--ся.*

_____*ся* _____*ти* _____*ий*
_____*ся* _____*ти* _____*ий*
_____*ся* _____*ти* _____*ий.*

4. *Обчисли вирази та розшифруй слово, яким у народі ще називали чорнобривці.*

16 : 4 + 4 +8	***в***
96 – 32 + 4 - 10	***я***
90 : 9 + 5	***п***
35 : (4 + 3)	***н***
9 + 4 – 9 : 3	***о***

20 : (12 – 8) + 52	***и***
40 + 5 + (14 – 4)	***к***

15	**10**	**16**	**5**	**58**	**55**	**57**

5. *Уявіть, що – ви продавці квіткового магазину. Прорекламуйте букет чорнобривців так, щоб заохотити покупців. Підберіть якомога більше влучних прикметників до слова «чорнобривці».*
   Чорнобривці - _____
   _____

6. *Виправте помилки у деяких словах речень. Запишіть речення.*
   Рослина утворює щільні кушчі різної висоти. В одному грамі насіня чорнобривців від 280 до 700 насінин. Батьківщина рослини – центральна америка, зокрема мексика. Ці квіти використовуюця кулінарами латиноамериканських країн. Наші предки завжди важали Україну батьківщиною чорнобривців.

7. *Дайте відповіді на питання, обравши правильні варіанти відповідей. Правильну відповідь позначте умовним знаком.*
   1. Батьківщиною чорнобривців вважають:
      __ Центральну Америку, зокрема Мексику;
      __ Індію;
      __ Португалію.
   2. Порошок із чорнобривців використовують як:
      __ харчовий барвник;
      __ барвник для тканин;
      __ спеції для різних супів, овочевих закусок, до м’яса та квасолі.
   3. У Мексиці сухі букетики квітів розвішують у домі для:
      __ приємного запаху;
      __ відлякування настирних мух;
      __ створення затишку.
   4. Де проходить Всеукраїнський фестиваль чорнобривців:
      __ У Києві;
      __ У Золотоноші;
      __ У Чернівцях.

8. *Підберіть із тексту «Де ростуть чорнобривці» назви країн, у яких кількість букв і звуків однакова. З одним із слів складіть і запишіть речення.*

_____
_____
_____
_____

9. *Визначте істинність чи хибність тверджень (поставте знак «+» у відповідну колонку таблиці):*

№	Твердження	Істинні	Хибні
1.	Перший Всеукраїнський фестиваль чорнобривців у Золотоноші відбувся в 2013 році	+	
2.	До чорнобривців-гігантів відноситься сорт «Лунас Оранж»		+
3.	Родина відхилених чорнобривців – гори Мексики.	+	
4.	Всеукраїнський фестиваль чорнобривців відвідують тільки гості з усіх куточків України		+
5.	Чорнобривці променисті мають ще і інші назви: мексиканський естрагон, іспанський тархун.	+	
6.	«Гармонія» – це сорт чорнобривців-гігантів.		+
7.	Картину «Чорнобривці та перець» у 2016 році написала Олена Бражник	+	
8.	Сьогодні чорнобривці можна зустріти практично у всіх країнах Європи, Азії, Африки і Південної Америки	+	
9.	Чорнобривці тонколисті виростають до 1 м 20 см		+
10.	Чорнобривці – один із улюблених пряноців національної грузинської кухні	+	
11.	У світі існує 59 видів чорнобривців, у тому числі в Україні – 3 види.	+	
12.	Чорнобривці – квіти материнства, доброти, щедрості	+	
13.	Запах чорнобривців Леммона порівнюють із запахом мандаринів	+	
14.	Чорнобривці мають лікувальні властивості.	+	
15.	У Німеччині чорнобривці називають «золотом Мері»		+

16	Де ростуть чорнобривці, там менше різних шкідників і паразитів.	+	
17.	Батьківщиною чорнобривців вважають країну Мексику.	+	

10. *Уявіть, що ви екскурсоводи картинної галереї. На виставці представлені картини художників, на яких зображені чорнобривці. Оберіть одну з картин і спробуйте своєю розповіддю зацікавити відвідувачів.*

_____
_____
_____
_____
_____

11. *Підкресліть головні члени речення.*

Прилітають до нашого поля
із далеких країв журавлі.
Розцвітають і квіти, і доля
на моїй українській землі.

12. *Із вірша-пісні М. Сингаївського випишіть слова, у яких звуків більше, ніж букв.*

_____
_____
_____

13. *Ваша версія, чому чорнобривці жартома називають улюбленими квітами ледачих садівників.*

_____
_____
_____

14. *Розв'яжіть задачу.*

25 г імеретинського шафрана коштує 75 грн. Скільки коштує 100 г спеції? А 1 кг?

_____
_____

15. *Назвіть північного сусіда країни – батьківщини чорнобривців.*

_____

ВІДПОВІДІ ДО ЗАВДАННЯ ПРО ІСТИННІСТЬ ЧИ ХИБНІСТЬ ТВЕРДЖЕНЬ

КОМПЛЕКС 1

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Мильна бульбашка наповнена повітрям.	+	
2	Мильні бульбашки лопаються лише від дотику.		+
3	Мильна бульбашка наповнена крапельками води.		+
4	До складу мильного розчину для бульбашок входить вода	+	
5	При торканні бульбашки не будуть лопатися, якщо занурити долоні в мильну суміш	+	
6	При торканні бульбашки не будуть лопатися, якщо змочити долоні водою		+
7	На морозі -7°С мильні бульки замерзають.	+	
8	Гліцерин допомагає зробити міхур більш міцним і довготривалим	+	
9	Гліцерин безпечна речовина для шкіри	+	
10	Ми́льна бу́льбашка – тонка багатошарова плівка мильної води, наповнена повітрям	+	

КОМПЛЕКС 2

	Твердження	Істинне	Хибне
1	В обліписі більше вітаміну С, ніж у ківі	+	
2	У лимоні більше вітаміну С, ніж у суниці		+
3	В апельсина та суниці однакова кількість вітаміну С	+	
4	Суничне варення – це улюблені ласощі тільки малих дітей		+
5	Суниці – багаторічний кущ		+
6	У суниці короткий корінь з тонкими корінцями та довгими повзучими пагонами-вусами	+	
7	Цвітуть суниці у березні		+
8	Найбільший вміст вітаміну С – у шипшині	+	

Комплекс 3

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Сортування сміття – процес, при якому відходи поділяються на окремі елементи та складаються у різні контейнери	+	
2	Бананова шкірка розкладається протягом року.		+
3	Щоб розклався поліетиленовий пакет має пройти 15 років	+	
4	Пластикова пляшка розкладається через одну тисячу років		+
5	Найбільше часу для розкладання потрібно скляним виробам	+	
6	Період розкладу батарейок – ціле століття.	+	
7	Однаковий час для розкладання потрібен виробам із пластику (стаканчику, тарілці, ложці) та консервним банкам	+	
8	Для того, щоб розклалася рибальська волосінь має пройти 600 років	+	
9	У контейнер «Папір» не можна вкидати картонні пачки з-під сока чи молока		+
10	У контейнер «Органіка» можна викидати рибні відходи, лушпиння, овочі, фрукти	+	
11	Скло краще покласти збоку від контейнера	+	
12	Банки з-під рибних консервів потрібно викидати в контейнер «Органіка»		+
13	Банки з-під рибних консервів потрібно викидати в контейнер «Пластик»		+
14	Банки з-під рибних консервів потрібно викидати в контейнер «Метал»	+	

Комплекс 4

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Із синяка бджолярі отримують менше меду, ніж з фацелії		+
2	Із конюшини бджолярі отримують менше меду,	+	

	ніж з фацелії		
3	З 1 гектара буркуну бджолярі отримують 200 кілограмів меду	+	
4	Соняшник, гречка, липа, біла акація, буркун, фацелія – рослини-медоноси	+	
5	Мед щодня можна вживати у необмеженій кількості		+
6	Мед – надзвичайно цілющий продукт, який допомагає у лікуванні ряду хвороб	+	
7	Соняшник зацвітає через 30-40 днів після посіву цвіте близько місяця		+
8	Гречка зацвітає через 30-40 днів після посіву цвіте близько місяця	+	
9	З одного гектара гречки бджолярі збирають від 70 до 100 кілограмів меду	+	
10	Липа починає цвісти приблизно з 20-річного віку	+	
11	Біла акація цвіте приблизно місяць		+
12	Квітки липи чутливі до несприятливих умов погоди, особливо до посухи	+	
13	Квіти білої акації чутливі до сухої погоди	+	
14	З одного гектару білої акації бджолярі можуть зібрати майже одну тонну меду		+
15	Мед – густа солодка маса, яку бджоли збирають з квітів		+
16	Квітковий мед бджоли виробляють з нектару квіток багатьох видів рослин	+	
17	Падевий мед темного кольору з різними відтінками	+	

Комплекс 5

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Морений дуб – дерево, яке пролежало у воді не менше сотні років	+	
2	Іспанія межує з Португалією та Францією	+	
3	Сусідами Тунісу є Марокко і Франція		+

4	Найвищий серед представлених дубів – дуб червоний		+
5	Найгостріший дуб може досягати висоти 18 метрів	+	
6	Налічується близько п’ятисот видів дубів		+
7	З кам’яного дуба знімають кору для виготовлення корків		+
8	Корок – один з найкращих природних тепло- і звукоізоляційних матеріалів	+	
9	У середньому дуб живе близько 100 років	+	
10	Розлога крона дуба влітку дає відмінну тінь		+
11	З жолудів готують тонізуючий напій, що нагадує каву	+	
12	Доросле дерево споживає близько ста літрів води на добу		+
13	Дуб Чемпіóн росте в селі Стужиця, що на Закарпатті	+	
14	Широта обхвату стовбура дуба Максима Залізняка становить 9 метрів, висота – 30 метрів	+	
15	Дубу-патріарху, що росте в Рівненській області – 2000 років		+
16	Дуб Максима Залізняка росте на території урочища Холодного Яру біля селища Буда	+	
17	Корок широко використовують у виробництві взуття	+	
18	Для виробництва корку знімають лише верхній шар кори товщиною 3 см	+	
19	Кабани й олені з осені запасають жир на зиму завдяки поїданню великої кількості жолудів	+	
20	Жолуді зазвичай з’являються по досягненні дубом віку 5 років		+

Комплекс 6

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Під час жування яблука зубна емаль очищається від залишків м’якої їжі й нальоту	+	

2	Жування яблука укріпляє ясна людини.	+	
3	Сорти яблук поділяють на літні, осінні, зимові, весняні		+
4	Американська корпорація Apple – виробник яблучного соку, повидла та джему		+
5	Серед назв населених пунктів в Україні, пов'язаних з яблуками, найчастіше зустрічається назва Яблунівка	+	
6	Шість населених пунктів в Україні мають назву Яблуневе.		+
7	У Черкаській області є два населених пункти з назвою Яблунів		+
8	Картину «Квіти, яблука, помідори» написала Катерина Білокур	+	
9	Країна Казахстан, яку вважають «батьківщиною» яблук, межує з Україною		+
10	Одним із найбільших виробників яблук є Китай.	+	
11	Яблука вживаються в їжу в свіжому, сушеному, квашеному, печеному вигляді	+	
12	Яблука – фрукт вагою від 70 г до 200 г	+	
13	В Україні є населений пункт Яблуновиця	+	
14	«Батьківщиною» яблуні вважають передгір'я Алатау в Казахстані	+	
15	У Європі яблуко є символом пізнання Добра і Зла	+	
16	Антонівка – зимовий сорт яблук		+

Комплекс 7

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Птахи з України зимують у Північній Африці, Західній та Південній Азії	+	
2	Найменший серед журавлів – красавка	+	
3	Народна прикмета: «журавлі летять низенько – зима ще далеченько»		+
4	Народна прикмета: «журавлі летять низько –	+	

	зима вже близько»		
5	Маса сірого журавля – 2-3 кілограми		+
6	Японці вважають, що той, хто складе 1000 паперових журавликів, той гарантує собі відмінне здоров'я	+	
7	Важіль для піднімання води з криниці називають журавлем	+	
8	Єдині серед журавлів птахи з хапальними пальцями – японський журавель		+
9	Індійський журавель може досягати 180 сантиметрів, тому вважається найвищим	+	
10	В Україні є багато білих журавлів		+
11	Найважчий серед журавлів – вінценосний журавель		+
12	Розмах крил білого журавля – 165-185 сантиметрів		+
13	Японці вважають, що журавлі – символ безсмертя, щастя і любові	+	
14	Довжина тіла білого журавля досягає 1 м 20 см – 1 м 40 см	+	
15	Журавель сірий видає лункі звуки «вік-крру-крру»	+	

Комплекс 8

№	Твердження	Істинні	Хибні
1.	Добра Людина впізнала куницю	+	
2.	Білки живуть лише на деревах		+
3.	Білки чудово плавають	+	
4.	Мишача білка-найбільша білка у світі		+
5.	Дуже багато видів білок живуть в лісах острова Мадагаскар		+
6.	Білка – всеїдна тварина	+	
7.	Добра Людина погладила білочку	+	
8	Вогняна білка живе у лісах Карпат.		+

9.	На карті України є 10 сіл, які мають назву Білка		+
10.	Білки живуть в пустелях Африки		+
11.	Вогняна білка свою назву отримала від червоного кольору голови і вух	+	

Комплекс 9

№	Твердження	Істинні	Хибні
1.	Переляканий горобець може розігнатися до 50 км/год	+	
2.	У Полтаві 433 носії прізвища Горобець		+
3.	Серце горобця стукає з частотою 650-860 ударів за хвилину	+	
4.	У Японії, у місті Токіо Вдячні жителі міста поставили пам'ятник горобцю на даху головного собору міста		+
5.	Всесвітній день горобця відзначають 20 березня	+	
6.	Горобці живляться квітковими брунь ками	+	
7.	Горобці створюють декілька сімей за життя		+
8	Горобці люблять приймати пісочні ванни	+	
9.	За будівництво гнізда відповідальні самці	+	
10.	За легендою, горобець допоміг будівельникам міста Ульм (Німеччина)	+	
11	У Запоріжжі більше носіїв прізвища Горобець, ніж у Харкові		+
12	Найменша кількість носіїв прізвища Горобець серед зазначених міст у Полтаві	+	
13.	Пташки в'ють гнізда – холодів більше не буде	+	
14.	Зір горобця в два рази гостріший людського	+	
15.	Горобці купаються в калюжі – буде похолодання.		+
16.	У місті Барановичі (Білорусь) на центральній площі стоїть пам'ятник горобцю	+	
17.	Своїх пташенят горобці вигодовують комахами	+	

Комплекс 10

	Твердження	Істинне	Хибне
1	Мірмекологія – наука про мурах.	+	
2	Більша частина мурашника знаходиться над землею		+
3	Мурашник знаходиться з північного боку дерева.		+
4	Мурахи живуть на усіх материках, крім Антарктиди	+	
5	В Африці нараховується більше видів мурах, ніж в Азії	+	
6	Блукаючі мурахи живуть у тропіках, сліпі, не мають постійного місця проживання,	+	
7	Фараонові мурахи живуть у людських житлах в темних вологих місцях.	+	
8	Мурахи-женці із змішаного зі слиною листя дерев роблять добриво для росту грибів		+
9	Мурашки-листорізи їдять зерно, яке набухло від вологи і розмелене ними у борошно.		+
10	Гігантський мураха може досягти розміру 3см3мм	+	
11	Для будівництва мурашника мурахи використовують траву, листя, кору, землю.	+	
12	Зверху мурашник вкритий хвоєю і гілочками	+	
13	Мурахи здатні переносити вантажі у десятки разів важчі за них самих	+	
14	Мурахи мають вуха.		+
15	Деякі види мурах мають «рабів», яких заставляють працювати на себе	+	
16	Мурашок називають «санітарами лісу»	+	

Комплекс 11

№	Твердження	Істинні	Хибні
1.	Перший Всеукраїнський фестиваль чорнобривців у Золотоноші відбувся в 2013	+	

	році.		
2.	До чорнобривців-гігантів відноситься сорт «Лунас Оранж».		+
3.	Родина відхилених чорнобривців – гори Мексики.	+	
4.	Всеукраїнський фестиваль чорнобривців відвідують тільки гості з усіх куточків України.		+
5.	Чорнобривці променисті мають ще і інші назви: мексиканський естрагон, іспанський тархун.	+	
6.	«Гармонія» – це сорт чорнобривців-гігантів.		+
7.	Картину «Чорнобривці та перець» у 2016 році написала Олена Бражник	+	
8.	Сьогодні чорнобривці можна зустріти практично у всіх країнах Європи, Азії, Африки і Південної Америки	+	
9.	Чорнобривці тонколисті виростають до 1 м 20 см		+
10.	Чорнобривці – один із улюблених прянощів національної грузинської кухні	+	
11.	У світі існує 59 видів чорнобривців, у тому числі в Україні – 3 види	+	
12.	Чорнобривці – квіти материнства, доброти, щедрості	+	
13.	Запах чорнобривців Леммона порівнюють із запахом мандаринів	+	
14.	Чорнобривці мають лікувальні властивості	+	
15.	У Німеччині чорнобривці називають «золотом Мері»		+
16	Де ростуть чорнобривці, там менше різних шкідників і паразитів	+	
17.	Батьківщиною чорнобривців вважають країну Мексику	+	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 50 цікавих фактів про журавлів. URL: https://tsikavi-fakty.com.ua/50-tsikavyh-faktiv-pro-zhuravliv/
2. Marta Grzesiak. Мурахи – санітари лісу. URL: https://eco-live.com.ua/content/photoalbum/murakhi-san-tari-l-su
3. Веселі віршики для дітей. URL: https://cutt.ly/wuWtivY
4. Витончені та граційні: види журавлів у природі. URL: https://pustunchik.ua/ua/online-school/biology/zoology/vydy-zhuravliv-u-pryrodi
5. Вікіпедія. Дуб. URL: https://cutt.ly/cy5XlZE
6. Вікіпедія. Журавель. URL: https://cutt.ly/SutCVbR
7. Вікіпедія. Журавель сірий. URL: https://cutt.ly/KupcYDB
8. Вікіпедія. Категорія: Села України URL: https://cutt.ly/FueWjWU
9. Вікіпедія. Мед. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/
10. Вікіпедія. Мильна бульбашка. URL: https://cutt.ly/DyRSGof
11. Вікіпедія. Мурашки. URL: https://cutt.ly/kumg5aV
12. Вікіпедія. Мурашник. URL: https://cutt.ly/iumgMf5
13. Вікіпедія. Суниці. URL: https://cutt.ly/Ey7DPrt
14. Вірші про журавля URL: https://dovidka.biz.ua/virshi-pro-zhuravlya/
15. Вірші про мурах URL: https://dovidka.biz.ua/virshyk-pro-murashku/
16. Горобець хатній. URL: https://cutt.ly/LufFKe2
17. Де живе білка. URL: https://www.poznavayka.org/uk/zoologiya-2/bilka-lyubitelka-gorishkiv/
18. Державний стандарт початкової освіти (ЗАТВЕРДЖЕНО постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF
19. Дещо про горобців - птахів, що живуть по сусідству з нами. URL: https://ukr.media/animals/382321/
20. Дуб Максима Залізняка URL: https://cutt.ly/ry5Z97r
21. Дуб-патріарх (Юзефинський дуб). URL: https://cutt.ly/8y5HbxK
22. Дуб Чемпіон. URL: https://cutt.ly/Iy5FM02
23. Журавель в японській культурі. URL: http://nihon-go.ru/zhuravl-v-yaponskoy-kulture/
24. Закон України “Про освіту”. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19
25. Закон України “Про повну загальну середню освіту” (прийнятий Верховною Радою України 16.01.2020) URL: https://osvita.ua/legislation/law/2232

26. Казахстан на карті світу. URL: http://mapoftheworld.ru/kazahstan/kazahstan-na-karte-mira.shtml
27. Катерина Білокур. URL: https://ukrainky.com/article/kateryna-bilokur
28. Клуб поезії URL: http://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=616635
29. Кодекс честі та служіння Учителя URL: https://svitovid6.webnode.com.ua/news/kodeks-chesti-ta-sluzhinnya-vchitelya/
30. Красоткіна Н. Вірші. URL: https://cutt.ly/cueYvm9
31. Криниця-журавель. URL: http://remont-pro.com.ua/kolodets-zhuravl-plyusy-minusy-osobennosti/
32. Ліна Костенко. Білочка восени. URL: https://cutt.ly/UuoMHQ5
33. Мурашина держава. URL: https://cutt.ly/JumjUcM
34. Мурашка садова чорна. URL: http://www.zoolog.com.ua/besxrebet27.html
35. Наталя Забіла. Бульбашка. URL: https://cutt.ly/8umh6NS
36. Натюрморт з яблуками – Вінсент Ван Гог. URL: https://cutt.ly/2umjCan
37. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: : http://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html
38. Оповідання Василя Сухомлинського для дітей URL: https://cutt.ly/LyPvMux
39. Основні медоносні угіддя і медоноси, які на них ростуть. URL: https://cutt.ly/kyOgxop
40. Пам'ятники горобцям. URL: https://cutt.ly/JulRQpg
41. Політична карта світу. URL: https://cutt.ly/JueVGtx
42. Пернаті друзі. Пташиний світ України. URL: https://cutt.ly/PulR8ae
43. Підласий І.П. Чи буде PISA в Україні? / Підласий І.П. –Х.: Вид. група «Основа», 2013, –128 с. – (бібліотека журналу «Управління школою»; Вип.8 (128)).
44. Польовий горобець. URL: https://cutt.ly/DufJiqq
45. Поттер Ван Ранселер. Биоэтика: мост в будущее. – К., 2002. – С. 9. URL: https://cutt.ly/WumzWZc
46. Приказки. URL: https://cutt.ly/LulTuF4
47. Прикмети про горобців і про погоду. URL: https://cutt.ly/iulRqWi
48. Прикмети про горобців і про погоду. URL: https://cutt.ly/2ulRKOY
49. Прислів'я та приказки про батьків: великий клопіт чи щастя? URL: https://cutt.ly/FumhDGT
50. Птахи України. URL: http://aves.land.kiev.ua/1323.html
51. Рослини. 45 цікавих фактів про дуби. URL: https://cutt.ly/cumj5jr
52. Руді лісові мурахи – опис та фото. URL: https://cutt.ly/XumhowS
53. Село Білка URL: https://cutt.ly/guo8ri8

54. Строки цвітіння медоносних рослин в Лісостепу України. URL: https://beegarden.com.ua/ukr/honeyplants/
55. Сухомлинський В. Білка і Добра Людина. URL: https://cutt.ly/kuo18r6
56. Сухомлинський В. Чорнобривці. URL: https://cutt.ly/uummIFL
57. Сухомлинський В. Це горобці плачуть від холоду. URL: https://cutt.ly/cufR50S
58. Сучасна політична карта світу. URL: https://cutt.ly/Kum3JI9
59. Таблиця вмісту вітаміну С в продуктах харчування URL: https://cutt.ly/my7DM3I
60. Те що ви не знали про мурах. URL: https://student.kh.ua/te-shho-vi-ne-znali-pro-murah/
61. Український фразеологічний словник он-лайн. URL: https://cutt.ly/8yRSYS4
62. Чорнобривці. URL: https://cutt.ly/bumm4me
63. Чорнобривці. URL: https://dovidka.biz.ua/virshi-pro-chornobrivtsi/
64. Чорнобривці – квіти. URL: https://cutt.ly/9umQaAc
65. Чорнобривці на полотнах художників. URL: https://cutt.ly/bumQFRc
66. Цікаві факти про горобці, про які мало хто знає. URL: https://cutt.ly/4ulEL70
67. Цікаві факти та вигадки про білку. URL: https://cutt.ly/DuoMuxO
68. Як живуть мурахи? URL: https://naurok.com.ua/prezentaciya-yak-zhivut-murahi-128229.html
69. Як живуть мурахи. URL: https://cutt.ly/jumxXtu
70. Як зробити мильні бульбашки: 10 перевірених методів. URL: https://cutt.ly/9umxPx8